

FoU – rapport 2006:4

**Forsknings- & utvecklingsenheten
för socialtjänstens individ- och
familjeomsorg
i nordvästra Stockholm:**

*Ekerö, Järfälla, Sigtuna, Sollentuna,
Solna, Sundbyberg,
Upplands-Bro, Upplands Väsby*

Av egen kraft

Invandrade kvinnors berättelser om inträdet i det svenska

Camilla Gustavsson

Camilla Gustavsson

Av egen kraft

Invandrade kvinnors berättelser om inträdet i det svenska

FoU – rapport 2006:4

FoU-Nordväst – Forsknings- & utvecklingsenheten för
socialtjänstens individ- och familjeomsorg i nordvästra

Stockholm. Beställningen görs från FoU-Nordväst,

Tingsvägen 17B, 191 86 Sollentuna

Fax 08-625 17 69 eller via

email: fou-nordvast@sollentuna.se

© Alla rättigheter förbehållna Forsknings- och
utvecklingsenheten samt författaren.

Grafisk form: Cristina Josefsson

Tryck: Tryckpaketet, Ockelbo

ISBN 91-89681-15-0.

ISSN 1651-7830

FÖRORD

Hur beskriver kvinnor med flyktingbakgrund sin egen introduktion?
Hur beskriver de en ”lyckad introduktion” – vad är det för dem?

Föreliggande arbete är en delrapport inom projektet *Flyktingkvinnor i Nordväst*. Bakgrunden är en registerstudie som flyktinghandläggarna i de åtta Nordvästkommunerna initierade år 2001 (FoU-rapport 2004:2). Flyktinghandläggarna beskriver medelålders kvinnor med ekonomiskt bistånd som en särskild grupp och en stor utmaning i det sociala arbetet. Handläggarna tycker sig ha svårt att bedöma vilka krav som ska ställas samt att de saknar kunskap om vad kvinnorna själva egentligen tycker och tänker om sina liv i Sverige (a.a.).

Det finns en del forskning om invandrare generellt liksom kommunalt flyktingmottagande. Däremot finns bara mindre studier som rör mottagandet av just kvinnor. Denna studie ska ses som ett led i att försöka förstå hur kvinnor själva ser på sitt inträde i det svenska samhället. Utmaningen består således i att lyssna på kvinnorna själva för att få reda på vad som behövs – vad är goda exempel utifrån kvinnornas eget perspektiv?

Fokus i denna studie är hur kvinnor med flyktingbakgrund beskriver sin egen introduktion. Det är alltså kvinnornas egna perspektiv vi har efterfrågat. Arbetet har också inneburit ett utvecklingsarbete tillsammans med Nordvästkommunernas flyktingsekreterare och andra som arbetar med invandrade kvinnor inom socialtjänsten. Avsikten har varit att bidra till kunskapsutveckling. Rapporten ska ses som ett resultat av detta samarbete mellan flyktinghandläggare och FoU-Nordväst.

Projektet har pågått under tiden september 2004 till maj 2006 och har möjliggjorts via delfinansiering i form av projektmedel från Migrationsverket och Europeiska flyktingfonden. För rapporten svarar socionom Camilla Gustavsson och FoU-Nordväst i Stockholms län. Docent Evy Gunnarsson, Institutionen för socialt arbete,

Stockholms Universitet, har bistått med granskning av de teoretiska avsnitten.

Varmt tack till er alla som bidragit till detta arbete!
Sollentuna i juni 2006

Ann Palm
FoU-chef

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING	7
1. SYFTE OCH KUNSKAPSLÄGE	9
Inledning – ett utvecklingsarbete tar form	9
Syfte	10
Kunskapsläge	10
<i>Flyktingintroduktionens mål</i>	11
<i>Rapport Flyktingar i Nordväst – en återblick</i>	11
<i>Könskillnader inom flyktingmottagandet</i>	12
2. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER	14
Diaz integrationsteori	14
Kvinnan som socialt kön – en introduktion till ett könskonstruktivistiskt perspektiv	16
Köns- och diskrimineringsteoretisk ansats	18
<i>Offerrollens betydelse och inverkan</i>	18
<i>Invandrarkvinnan som mottagare av andras hjälp</i>	19
<i>Kvinnan som självständig migrant</i>	20
Användning av de teoretiska utgångspunkterna	22
3. METOD	24
Kvalitativa intervjuer	24
<i>Val av metod</i>	24
<i>Urval av intervjupersoner</i>	25
<i>Genomförandet av intervjuerna</i>	25
<i>Bearbetning av materialet</i>	27
<i>Tolkning och analys av materialet</i>	27
Perspektivdiskussion	28
4. REDOVISNING AV INTERVJUERNA	29
En konstruktion av teman	29
En presentation av de intervjuade kvinnorna	29
Kvinnorna om sin introduktion	31
Studier - att erövra och försaka något	31
Omgivningen som måttstock	33
Att erhålla försörjningsstöd	36

Att åläggas något	38
Inträdet på svensk arbetsmarknad	41
Kvinnorna om integrationens villkor	44
Avslutande kommentar	45
5. DEN EGNA KVINNOROLLEN	46
Familjen som stödjare	46
Roller och självbild i förändring	49
Avslutande kommentar	54
6. SAMMANFATTANDE SLUTSATSER & ANALYS	55
Professionella Sverige – hjälpare eller stjälpare?	55
Erövrandet av autonomi	58
Migration som potentiellt förändringsverktyg	60
Existentiell ensamhet	62
Slutdiskussion	62
REFERENSFÖRTECKNING	65
ANNAN LITTERATUR	68
BILAGA	69

SAMMANFATTNING

Rapporten som här presenteras är ett försök att bidra med kunskap om invandrade kvinnors behov vid ankomst till Stockholms nordvästra kommuner. I arbetet identifieras potentiella utvecklingsområden inom det kommunala flyktingmottagandet. Studien är ett led i ett utvecklingsarbete mellan FoU-Nordväst och Nordvästkommunernas flyktingmottagningar som initierades 2001 av flyktinghandläggarna.

I syfte att få kunskap om hur kvinnor själva tänker om sina liv i Sverige och om de introduktions- och integrationsåtgärder som erbjuds dem, har fem kvinnor intervjuats. Intervjuerna har utgått ifrån frågeområden om bakgrund, livet i Sverige, drömmar och ambitioner om framtiden. Kvinnorna är 25-45 år. De är relativt nyanlända till Sverige och lever och bor i någon av Stockholms nordvästra kommuner. Intentionen har varit att låta dessa kvinnors personliga beskrivningar och erfarenheter vägleda till en ökad förståelse av vad kvinnor själva efterfrågar inom den kommunala flyktingintroduktionen. Rapporten syftar också till att ge ökad förståelse för vilka hindrande och stödjande faktorer som finns för etablering och integration utifrån kvinnors egna perspektiv.

En slutsats är att socialbidraget förefaller vara ett incitament för självförsörjning. Den skam och beroendekänsla som är förenat med socialbidrag utgör en god motivation för kvinnorna att söka vägar till självförsörjning. Egen försörjning är för kvinnorna förenat med större handlingsutrymme och en ökad självkänsla.

Studien uppmärksammar att de samhälleliga instanserna, enligt kvinnornas egna beskrivningar, inte förefaller ha en framträdande och hjälparende roll vid etablering och integration i Sverige. Kvinnornas egna strategier och egna drivkrafter framstår som de avgörande faktorerna ur etableringshänseende. En slutsats är härigenom att studiens kvinnor erfar en ensamhet av existentiell karaktär - där de i stora avseenden och mått är utelämnade åt sig själva.

Genom migrationen har kvinnorna förvärvat nya värderingar i synen på den egna kvinnorollen. En iakttagelse är att kvinnorna häri-

genom erövrar en ny form av autonomi i Sverige med tillgång och tillträde till andra friheter och jämlikheter som kvinna. Rapporten finner vidare att kvinnorna utvecklar sina personliga intentioner med livet i Sverige i förhållande till sin sociala omgivning; landsmaninnor, familj och andra invandrade personer. En slutsats är således att migrationen bidrar till en förändringsprocess avseende kvinnornas självbild och självuppfattning.

1. SYFTE OCH KUNSKAPSLÄGE

Inledning– ett utvecklingsarbete tar form

Sedan några år tillbaka pågår ett utvecklingsarbete inom flyktingmottagandet¹ i åtta kommuner i nordvästra Stockholms län. Syftet är att söka mer kunskap om de flyktingar som tas emot inom ramen av introduktionsprogrammet och för att utveckla det dagliga arbetet med nyanlända flyktingar.² Som en del av utvecklingsarbetet har flyktinghandläggarna tagit initiativ till ett samarbete med Forsknings- och utvecklingsenheten, FoU-Nordväst.

Upptakten till utvecklingsarbetet var att flyktinghandläggarna år 2001 ville genomföra en registerstudie över antalet flyktingar som aktualiserades under 1998 i Nordvästkommunerna.³ Undersökningen avsåg att identifiera problem och hinder till självförsörjning. Man fann att särskilt gruppen medelålders kvinnor hade svårigheter att etablera sig på den svenska arbetsmarknaden och att ohälsa och familjebildande utgjorde de största hindren (se vidare FoU-Rapport 2004:2). I intervjuer med flyktinghandläggarna kring resultaten från registerstudien, framkom att det många gånger finns en osäkerhet inför mötet med kvinnorna och att de saknar kunskap om vad kvinnorna själva egentligen tycker och tänker om sina liv i Sverige. Vilka resurser förfogar dessa kvinnor egentligen över är den stående frågan. Flyktinghandläggarna uppgav följaktligen svårigheter med att formulera vad kvinnor behöver för introduktionsåtgärder (a.a.).

I maj 2004 sökte Nordvästkommunerna och FoU-Nordväst medel från Europeiska flyktingfonden (ERF) för att fortsätta utvecklingsarbetet. Fokus sattes på kvinnor inom flyktingintroduktionen. Arbetet avsåg att söka svar på några av de frågeställningar som den förra

---

¹ Flyktingmottagandet i Nordvästkommunerna är främst organiserade inom socialtjänsten. Undantag är Järfälla som organisatoriskt tillhör Utbildningsförvaltningen och Solna som ingår i Kompetensförvaltningen.

² Med nyanländ flykting menas här personer med beviljat permanent uppehållstillstånd som sedermera bosätter sig i en kommun. De betraktas som nyanlända de första vistelseåren i kommunen.

³ Efter att Migrationsverket beviljat permanent uppehållstillstånd aktualiseras den enskilde på en kommunal flyktingmottagning i den kommun där den vistas.

studien lämnat obesvarade, det vill säga att undersöka hur *kvinnor själva* beskriver sin väg in i det svenska samhället – hur ser den vägen ut? Vad är en ”lyckad introduktion” – enligt dem själva? Är de överhuvudtaget på väg ”in” – eller någon annanstans? Finns det viktiga faktorer som kan underlätta inträdet i det nya landet? Hur beskriver kvinnorna dessa? Hur beskriver kvinnorna mötet med företrädare för det svenska samhället? En fråga är om de institutionella målen är de samma som kvinnornas. Vilka förväntningar och förhoppningar har de på framtiden? Det vill säga: hur ser det goda livet i Sverige ut?

Projektet vid namn ”Flyktingkvinnor i Nordväst” gick av stapeln i september 2004 i samarbete med sex Nordvästkommuner⁴: Upplands Bro, Upplands Väsby, Sollentuna, Solna, Sundbyberg och Järfälla.

Syfte

Studien syftar till att undersöka hur *kvinnor själva* beskriver sin väg in i det svenska samhället och att *söka kvinnornas egna perspektiv* på den första tiden i Sverige och de introduktionsåtgärder de deltagit i.

Studien syftar vidare till att söka förståelse för de förutsättningar och villkor som råder för etablering och integration i Sverige för kvinnor, synliggöra såväl stödjande som hindrande faktorer utifrån kvinnornas perspektiv.

Studien lämnar underlag till vidare diskussioner om hur flyktingintroduktionen framgent kan bistå specifikt kvinnor. Detta arbete har härigenom för avsikt att kunna bidra till ett förbättrat flyktingmottagande av kvinnor i Nordvästkommunerna, genom en ökad medvetenhet om vad kvinnor själva efterfrågar.

Kunskapsläge

Studiens kunskapsläge begränsas till en kort introduktion till det kommunala flyktingmottagandet. Inledningsvis ges en sammanfattning av flyktingintroduktionens mål för att följas av en åter-

---

⁴ Övriga Nordvästkommuner är Ekerö och Sigtuna.

blick av vad som framkom i FoU-rapporten ”*Flyktingar i Nordväst*” (2004). Därefter presenteras Integrationsverkets slutsatser av sin uppföljning av kommunala introduktionsåtgärder (Integrationsverket, 2005).

Nästföljande kapitel presenterar arbetets teoretiska utgångspunkter. Kapitel två kan ses som ett komplement till följande avsnitt utifrån dess fördjupning inom forskning på migrations - och flyktingområdet utifrån ett genusperspektiv.

Flyktingintroduktionens mål

Flyktingar och andra invandrare har rätt till introduktion under sin första tid i Sverige. Flyktingintroduktionen syftar till att främja enskilda personers delaktighet i samhällslivet och egen försörjning. Kommunerna ansvarar för det praktiska genomförandet på uppdrag av Integrationsverket. De i sin tur åtar sig att på regeringens uppdrag sätta upp integrationspolitiska mål.

Introduktionen ska vara individuellt anpassad för att möta personers kompetens och behov. Introduktionens längd varierar mellan kommuner. Vanliga introduktionsinsatser är samhällsinformation, svenskundervisning såsom svenska för invandrare (SFI), svenska som andra språk (SAS) och språk- och yrkespraktik. För den enskilde utgår försörjningsstöd eller en särskild introduktionsersättning för sitt deltagande som motsvarar socialbidragsnormen. Det övergripande målet är s.k. ”arbetslinjen” som innebär att den enskilde efter avslutad introduktion ska kunna ta del av och bidra inom svenskt arbets- och samhällsliv (Integrationsverket 2003).

Rapport Flyktingar i Nordväst - en återblick

I den tidigare studien (FoU, 2004:2) rapporterade flyktinghandläggarna att kvinnorna de möter tar ett stort ansvar för hem och familj. För kvinnor som föder många barn blir konsekvensen ständigt uppskjutna SFI-studier och därmed får de svårt att etablera sig på arbetsmarknaden. SFI-studier på heltid passar enligt handläggarna inte alla. De eftersöker därför alternativa vägar till arbetslivet för dessa kvinnor, till exempel via skraddarsydda praktikplatser.

Handläggarnas erfarenhet är att dessa kvinnor drabbas hårdare av arbetslöshet än andra vid lågkonjunkturer. Många kvinnor uppges inte heller se sig själva som familjeförsörjare, utan i första hand som 'mödrar'. Vidare rapporteras att de uppfattar sig som 'gamla' och utslitna tidigare än svenska kvinnor. Handläggarna hade emellertid olika uppfattningar om flyktingkvinnorna verkligen har en sämre hälsa än andra kvinnor. Några menade att kvinnorna i stället behöver stärka sin 'självkänsla'. Många blir långtidssjukskrivna utan att ha tillträde till det svenska socialförsäkringssystemet, vilket är skälet till varför de uppbär försörjningsstöd långa perioder.

Handläggarna rapporterade sammanfattningsvis att arbetet med kvinnorna många gånger är svårt. Flera av de intervjuade uttryckte att de inte riktigt vet vad kvinnorna de möter tänker om sina liv i Sverige och om introduktionen, vilket gör att det är svårt att veta vilka krav som ska ställas. Några handläggare diskuterade om de på ett omedvetet plan bemöter kvinnor på ett annorlunda sätt, förväntar sig mindre av dem och har lägre tilltro till att de kommer att klara sig än vad de förväntar sig av och tilltror männen om (a.a.).

Könsskillnader inom flyktingmottagandet

Integrationsverket genomförde 2005 en uppföljning av kommunala introduktionsåtgärder (Integrationsverket, 2005a). Där framkom att det föreligger skillnader mellan mäns och kvinnors deltagande i introduktionsprogrammet. Kvinnorna har färre arbetsmarknadskontakter än männen och praktiserar i större utsträckning inom den offentliga sektorn, medan männen praktiserar inom det privata näringslivet. Frågan som ställdes i denna rapport är om samhället stjälpur nyanlända kvinnor redan på tröskeln till det nya landet.

Den största skillnaden återfanns bland gruppen lågutbildade män och kvinnor. I rapporten diskuteras att det kan handla om könsrollsmönster och att de lågutbildade kvinnorna inte har samma uttalade mål att ta sig ut på arbetsmarknaden. Det uteslöts inte att skillnaderna kan bero på könsdiskriminering i introduktionsverksamheten. Männen kom snabbare ut i svensk undervisning, fick fler veckotimmar i introduktionen, hade i högre utsträckning kontakter med arbetsmarknaden och erhöll en högre introduktionsersättning. Att

kvinnorna generellt har lägre utbildning och många gånger saknar yrkeserfarenhet gör att avståndet till arbetsmarknaden ökar och blir därmed än större för kvinnor jämfört med männen. Integrationsverket menar här att personer med lägre utbildning och ingen yrkeserfarenhet behöver *mer insatser* från samhällets sida för att kunna etablera sig i arbetslivet. I uppföljningen framkom vidare att kvinnors ohälsa och vård av barn många gånger är orsaker till att kvinnorna inte har deltagit i introduktionen, har skjutit upp starten och/eller avbrutit sitt deltagande.

Integrationsverket framhåller vikten av att familjer har två försörjare för att undvika ett bidragsberoende. I rapportens ställs således frågan i vilken utsträckning som integrationspolitiken och samhällets insatser för nyanlända ska inbegripa påverkan eller förändring av kulturella könsroller och traditioner som är intimt sammanlänkade med familjelivet. Är det möjligt att kvinnors och mäns könsroller inte i någon större grad ifrågasätts eller utmanas av det svenska samhället (a.a.)?

Enligt Integrationsverket har varje person rätt till en individuell introduktionsplan som ska utformas tillsammans med den enskilde. Uppföljningen slår dock fast att en individuell introduktionsplan inte är en garanti för att den kommunala introduktionen utformas utifrån den enskildes behov och individuella förutsättningar. Rapporten fann att kommunernas introduktion i hög grad var kollektivt individualiserade och att integrations- och introduktionsarbetet var styrt av kommunala resurser och prioriteringar.

2. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

Den här rapporten tar sin teoretiska utgångspunkt i en integrations-teori, en köns – och diskrimineringsteoretisk ansats och i en teori-bildning om det sociala kvinnliga könet. Dessa perspektiv kommer att användas vid tolkning och analys av rapportens empiriska del, som utgörs av några kvinnors personliga berättelser.

I det följande presenteras ett teoretiskt perspektiv på integration för att följas av en introduktion till en könskonstruktivistisk teoribildning om det kvinnliga sociala könet. Avslutningsvis ges en infalls-vinkel till studiens köns – och diskrimineringsteoretiska ansats.⁵

Diaz integrationsteori

Jose Alberto Diaz (1997) definierar integration som ett socialt fenomen, där *jämlikhet* och *deltagande* i mottagarsamhället är huvudbegrepp. Han ser integration som en långvarig process, ett tillstånd där individer i olika utsträckning och omfattning uppnår jämlikhet med infödda individer i avseende av delaktighet i olika sociala relationer, exempelvis politik, arbetsliv och boendeförhållanden.

Diaz integrationsteori bottenar i tre olika teoretiska utgångspunkter:

- Att integration handlar om ett samhällssammanhang, individuella resurser och handlingsaspekter.
- Att integrationsprocessen är komplex och bestående av olika dimensioner.
- Att den första fasen av integration är en särskild form av integration som sker under bestämda samhälleliga och individuella villkor.

Diaz lyfter fram en handlingsteoretisk ansats. Han ser människan som en handlande aktör med eget ansvar och olika handlingsalternativ som är styrda av flera faktorer. Centralt i Diaz teori är mottagarsamhällets olika samhällssfärer, där individer i olika grad an-

---

⁵ Med 'könsdiskriminering' avses här hur genussystemet kan påverka kontakten/maktförhållandet mellan det svenska samhället, som utformare av hjälpen och invandrade kvinnor som mottagare av hjälpen.

tingen innesluts eller utesluts. Andra faktorer som kan påverka integrationen är *den egna motivationen* att bli integrerad i mottagar-samhället. Språkkunskaper och anpassning till gällande lagstiftning representerar vad Diaz kallar *funktionella resurser* (enligt Popoola 2002).

Diaz fäster särskild vikt vid individens första period i ett nytt land och menar på att den karaktäriseras av specifika villkor och förhållanden. Den första tidens integration skiljer sig åt i den mening att den sker under bestämda samhälleliga och individuella villkor. Diaz kallar perioden för *primärintegration* (1997). Primärintegrationsfasen sammanfaller i tiden med samhällets organiserade flyktingmottagande. Primärintegrationen ses som en grundläggande inlärningsprocess och karaktäriseras av selektiva insatser från samhällets sida. Primärintegrationen innebär begränsningar i den enskildes handlingsutrymme, eftersom individer initialt inte besitter de kunskaper som förutsätts för att oberoende och fritt kunna välja bland vad som står till buds i det nya samhället (a.a.).

Primärintegrationen har enligt Diaz fyra delprocesser som operationaliserar med varandra - den kommunikativa integrationen, den ekonomiska integrationen, den sociala integrationen och boendeintegrationen. Den ekonomiska integrationen förutsätter en etablering på arbetsmarknaden, med tillgång till inkomst och yrkespositioner för den enskilde. Den sociala dimensionen av integration innebär för den enskilde tillgång till ett svenskt socialt nätverk.

Diaz gör en åtskillnad mellan integration och assimilation. Diaz menar att fullständig integration är ett tillstånd när individen deltar i –och äger tillträde till samhället *utan* att ge avkall på sin ursprungliga kulturella identitet och tillhörighet (enligt Popoola 2002). Det sistnämnda innebär att individens ursprungliga kulturella tillhörighet upplöses till förmån för majoritetskulturen. Margareta Popoola⁶ (2002) har vidareutvecklat Diaz tankar om integration. Popoola menar att Diaz resonemang om en kulturellt suverän identitet, bygger på föreställningen om identiteten som intakt och oberoende sin

---

⁶ Margareta Popoola är verksam som universitetslektor vid Malmö Högskola och enheten för Internationell migration och Etniska relationer.

omgivning och nya intryck. Enligt Poopola omformas identiteten och en människas kulturella referensramar i kontakt med den nya omgivningen och de erfarenheter som görs. Det i sin tur kan ge upphov till förändrade värderingar. Poopola (a.a.) menar att det inte är troligt att människor kan vara aktivt deltagande i det nya samhället, enligt Diaz definition av integration, och samtidigt undgå att det påverkar den enskilde.

”Nyanlända tvingas konfronteras med nya värderingar inom flera av livets grundläggande delar. En serie värderingar som håller samman identitetsupplevelsen kan sättas på prov i kontakten med människor som är bärare av konkurrerande attityder.”

(Poopola, a.a. sidan 24)

Kvinnan som socialt kön - en introduktion till ett könskonstruktivistiskt perspektiv

Hanne Haavind och Toril Moi har utvecklat teorier för att analysera kvinnors självuppfattning och identitetsprocess. De bidrar till teori-bildning kring kvinnan som ett socialt, konstruerat kön.⁷

Socialpsykologen Hanne Haavind (1992) har närmare studerat kvinnors självförståelse som hon menar är föränderlig och relativ. Haavind utgår ifrån kvinnan som en aktiv aktör, ett subjekt som är i position att skapa sig själv genom reflektion (a.a.). Med 'relativ självförståelse' menas att kvinnan alltid ingår i en social kontext och att hon bygger upp en *reflekterande bild* av vem hon är, vill vara och kan vara i förhållande till sin sociala omgivning. Det sociala sammanhanget som människor rör sig inom utgör ett forum där kvinnan förändrar sig i samspel med sin omgivning. Genom att reagera med bekräftelse eller med avvisande på det hon upplever i sin sociala omgivning och i interaktion med den, byggs således ett reflekterande själv upp.

Kvinnan är enligt Haaavind i *ständiga förhandlingar* om vad det innebär att vara kvinna. Förutsättningen för att förstå en kvinnans identitetsprocess är att förstå hur hon tolkar möjligheter och be-

---

⁷ Se även Simone de Beauvoir (enligt Moi 1997) och Kirsten Grønlien-Zetterquist (2002).

gränsningar att för sig själv och omgivningen framstå som kvinna, och vilka 'giltiga uttryck' som finns för vem hon är i egenskap av kvinna. Haavind menar att betydelsen av kön för den enskilda kvinnan är föränderlig över tid och utifrån samhällliga och kulturella villkor. Haavind (a.a.; s. 23) använder sig således av sociala och kulturella villkor som analysredskap för att närmare förstå kvinnors självuppfattning. Dessa villkor inrymmer olika värdetillskrivningar och regler för dominans/underordning mellan könen. En kvinnans självuppfattning om vem hon är, vad som är möjligt och önskvärt för henne i egenskap av kvinna, utgår ifrån en 'könsdelad kod'. Haavind menar att de samhällliga arenorna, de sociala aktiviteterna och en kvinnas mellanmännsliga relationer alltid är könsdelade och inverkar i hur en kvinna skapar sin könsidentitet. Enligt Haavind inordnar vi oss och anpassar oss efter de köns specifika villkoren eller så motarbetar vi dem. Haavind illustrerar hur kvinnor i relation till varandra finner olika förhållningssätt till den rådande könsordningen, som kan påverka relationer dem sinsemellan och bidra till samstämmighet eller motsättningar.

Haavind talar även om att större samhällsförändringar kan förändra betydelser av kön. Hon talar om detta som 'rörelser' (a.a.). Haavind menar att det går att analysera på vilket sätt samhällsförändringar manifesteras för enskilda kvinnor.

Toril Moi (1997) menar i likhet med Hanne Haavind, att kvinnan är i en ständig process där hon skapar sig själv utifrån erfarenheter av vad hon anses vara i avseendet av kvinna, och utifrån erfarenheter av tidigare bemötande från sin omgivning. Moi utgår ifrån ett genus- och könsbegrepp som innefattar en kroppslig situation, som är historiskt och socialt situerad.⁸ Enligt Moi är människan avhängig sin biologi som ger människor olika förutsättningar och möjligheter att uppleva världen på. Kroppen befinner sig i en dialektisk interaktion med sin omgivning och utgör basen från vilken individen erfar världen på. Moi talar om att det finns många sätt att leva med sin specifika kroppspotential som kvinna. Kvinnans reproduktion, moderskap och havandeskap är några av de unika situationer som kvinnor kan vara. Moi talar vidare om *levd erfarenhet* och berör

---

⁸ Se vidare Simone de Beauvoir (enligt Moi, 1997).

dess existentiellistiska innebörd (a.a.; s. 108). På vilket sätt individen förstår sin situation och sina egna handlingar sker utifrån de situationer hon deltar i och den kontext hon inryms - vilket utgör en människas levda erfarenheter.

Köns- och diskrimineringsteoretisk ansats

Några samtida forskare har närmare uppmärksammat hur invandrade kvinnor framställs i samhällsdebatten och undersökt integrationssatsningar riktade till specifikt kvinnor. Deras forskning ligger till grund för den här aktuella studiens köns- och diskrimineringsteoretiska grund. Författarna behandlar invandrade kvinnors självförståelse och andras uppfattningar av den enskilda ”invandrarkvinnan”.

Offerrollens betydelse och inverkan

Paulina de los Reyes (2005) och Aleksandra Ålund (1988) har uppmärksammat hur invandrarkvinnor framställs i det offentliga rummet. de los Reyes (2005) talar om att invandrarkvinnan först kom att identifieras med det avvikande för att senare identifieras med det gamla och traditionella.⁹ Enligt de los Reyes (a.a.) trädde bilder av invandrarkvinnan fram som förtryckt, isolerad och osjälvständig i samband med flyktinginvandringen på 1970- talet. de los Reyes hävdar att dagens samhällsdebatt leder till stigmatisering av särskilt invandrarkvinnor, och att etnicitet och invandrarstatus har etablerats som metaforer för utanförskap och marginalisering. Könnsdiskrimineringen av invandrade kvinnor däremot diskuteras sällan i relation till svensk offentlighet eller svenska arbetsplatser.

Ålund (1988) belyser vilka konsekvenser problembilden av invandrarkvinnan medför för enskilda kvinnor. Hon menar att trots goda intentioner att synliggöra förtrycket av invandrarkvinnor, har den ensidiga fokuseringen på problem oavsiktligt bidragit till att invandrarkvinnan betraktas som offer och att vi blir låsta vid en ”eländesbeskrivning” (a.a.). Den invandrade kvinnan framställs som objekt, förtryckt, i behov av hjälp, medan invandrarkvinnan

---

⁹ I forskning från 1960- talet om arbetskraftinvandringen, fann man att invandrarkvinnor hade förpassats till en kategori av icke-kvinnor (de los Reyes, 2005). Invandrarkvinnors könsidentitet var underordnad deras etniska tillhörighet.

som handlande, skapande och protesterande subjekt inte tillräckligt har uppmärksamats inom forskningen eller i den offentliga debatten. Ålund uppmanar till ett perspektivbyte där kvinnornas *möjligheter och resurser* får stå i blickfånget.

Enligt Ålund medverkar samhällsdebatten om invandrarkvinnors problem således till att begränsa kvinnornas möjligheter att se sina egna resurser och bidrar till en *passiviserande och ensidig självförståelse*. Kvinnorna socialiseras till en självbild som hjälpbehövande och utsatta, hotade av sin underordnade ställning på arbetsmarknaden och hotade av sina traditioner (a.a.).

Invandrarkvinnan som mottagare av andras hjälp

Helène Thomsson och Linda Hoflund (2000) har undersökt integrationsåtgärder riktade till specifikt invandrade kvinnor. De menar att den samhälleliga hjälpen invandrade kvinnor erbjuds, baseras på *andras* föreställningar och *andras* antaganden om invandrade kvinnors situation och vad som behövs - inte på vad kvinnorna själva framför. Kvinnornas "misslyckande" med att komma ut på arbetsmarknaden förklaras med begrepp som 'etnicitet', 'kultur' och 'könstillhörighet'. Författarna menar att begreppen i sig hindrar att se vad de strukturella sammanhangen bidrar med som försvårar för kvinnorna. Författarna ser här en fara i att strukturella eller organisatoriska svårigheter/hinder omformuleras till att gälla kvinnorna själva. Risken är att kvinnorna får bära "skulden" om de inte lyckas ta sig ut i samhället, till exempel via inträde på arbetsmarknaden. Istället för att problematisera själva samhällsstrukturen eller hjälpprocessen blir kvinnorna själva problemet.

"Problemet med åtgärderna är att de utformas som om det vore kvinnorna som var problemet. Följdriktigt så är det kvinnorna man arbetar med. De ska lära sig att bete sig 'rätt' vilket ofta blir helt fel" (a.a. sidan 116).

Leder särskilda satsningar riktade mot invandrade kvinnor till förändring av kvinnors livssituationer, frågar sig Thomsson som har tittat närmare på olika integrationsprojekt (1999, 2001). Hon finner att kvinnoverksamheter de facto bidrar med ett *upprätthållande* av kvinnornas underordnade position. Thomsson presenterar tre an-

taganden som utgör kvinnocenters byggstenar; 'stackars dem-antagandet', 'de behöver detta' och 'låt dem hållas' (1999). Kvinnocenter kan enligt Thomsson (1999, 2001) förstås som en verksamhet som har skapats i syfte att fylla vissa *antagna* behov hos en underordnad grupp i samhället: invandrarkvinnorna. Som ett led i att hjälpa kvinnorna att lämna hemmet och komma in i samhället och arbetslivet, erbjuds de att ägna sig åt traditionella kvinnoysslor som att laga mat, sy och prata om barn.

Många av kvinnorna som Thomsson har intervjuat, har svårigheter att formulera sina behov och framför istället sin tacksamhet över att få delta i aktiviteterna. Thomsson hävdar att det många gånger saknas lyhördhet för och uppmärksamhet av de kvinnor som funnit nya styrkor och nya förutsättningar för att börja ställa egna krav på sin omgivning. Här framhålls särskilt vikten av att hjälpa kvinnor med att formulera sina egna önskemål och behov för att kunna förändra sin livssituation (Thomsson 2001).

Thomsson (Thomsson & Hoflund, 2000) belyser att få av dem som ansvarar för integrationssatsningar problematiserar att kvinnors introduktion till svenskt arbetsliv ofta är, enligt dem själva, avhängigt männens inställning till kvinnornas förvärvsarbete och att få engagerar sig i att förändra detta.¹⁰ Författarna finner att de som är ansvariga för olika arbetsmarknadsinriktade åtgärder ofta uttalar sig med stor insikt och förståelse i kvinnornas situation, men att de ändå hemfaller till generaliseringar och stereotypiska uppfattningar. Ett sådant antagande är att invandrade kvinnor vill arbeta inom vården, som ofta lyfts fram som ett önskvärt arbete för de invandrade kvinnorna (a.a.). Ett annat är att männen i större utsträckning vill och kan arbeta utanför hemmet.

Kvinnan som självständig migrant

Gregory A. Kelson och Debra L. DeLaet (1999) lyfter särskilt fram kvinnors erfarenheter av de nya mottagarländerna. De avhandlar samma fråga som Thomsson (2000), om internationell migration

---

¹⁰ Motsvarande har uppmärksammats av Integrationsverket (2005). Se avsnittet Könsskillnader inom flyktningmottagandet i kapitel 1.

möjliggör för kvinnor att frigöra sig från underordnade könsroller från hemlandet, eller om traditionella könsroller befasts och bevaras i de nya länderna. Möter kvinnorna bara nya former av underordnanden och diskriminering?

Författarna synliggör kvinnan som en egen handlingskraftig individ i termer av migration och integration. De pekar på det nödvändiga i att se internationell migration utifrån ett könssensitivt perspektiv. Den allmänna uppfattningen och antagandet av ”migranten” som man, menar Kelson och DeLaet har bidragit till att kvinnor osynliggjorts inom migrationsforskningen. Detta har fått konsekvensen att kvinnors *specifika erfarenheter* av migration och specifika erfarenheter av integration i det nya mottagarlandet ännu är ett tämligen eftersatt forskningsområde.¹¹

”Kvinnan” har hitintills behandlats inom migrationsforskningen som en obetydlig och betydelselös aktör. Författarna problematiserar föreställningen om kvinnan som medföljande sin make utan att ha någon egen delaktighet i beslutet att migrera. Författarna menar att forskningen hitintill har sett kvinnor som en beroende aktör och hävdar i motsats till detta att kvinnor - oberoende män - migrerar.¹² Rapporten påtalar att kvinnors skäl till migration är mångfacetterade och komplexa och att det kan handla om att förbättra sin sociala status, utvecklingsmöjligheter vad gäller högre studier och att fly traditionella könsroller (a.a.).

Aleksandra Ålund (1988) hävdar utifrån detta sammanhang att det råder en etnocentrisk syn på invandrade personers anpassning till det nya landet. Det behövs en mer nyanserad bild av integrationsprocessen, där invandrare ses som egna *kulturskapare* och *vidareutvecklare*. Hon hänvisar till den reform som många gånger inträffar i det sociala familjelivet, att migrationen skapar nya förutsättningar för ett närmande mellan könen, där kvinnor och män i större

---

¹¹ Jämför Haluk Soydan (1999).

¹² Enligt studier har män i större utsträckning migrerat till länder där arbetskraft behövs medan kvinnor företrädesvis till länder med goda chanser till en permanent bosättning (Zlotnik enligt Kelson & DeLaet 1999). Kvinnor har i större utsträckning de senaste årtiondena migrerat till så kallade utvecklade länder medan männen sökt sig till så kallade utvecklingsländer (United Nations enligt Kelson & DeLaet 1999).

utsträckning än i hemländerna deltar i det offentliga livet tillsammans och där de samarbetar i nya former. Detta kan förstås utifrån att traditionella normer för kvinnors sociala och kulturella underordning hamnar i konflikt med hur verkligheten i vardagslivet ser ut i mottagarlandet - med en annan ideologi om jämlikhet mellan könen.¹³

Användning av de teoretiska utgångspunkterna

Föregående delar har behandlat den här rapportens teoretiska utgångspunkter. Vid en tillämpning av de teoretiska perspektiven på de aktuella kvinnornas berättelser väcks en rad följdfrågor:

- Hur kan vi förstå kvinnornas resa från sina hemländer till Sverige, och hur det har påverkat dem i avseende av den egna identiteten? Vilket handlingsutrymme upplever de att de har utifrån vad Haavind kallar den 'könade koden'? Vilka är deras reflektioner över vad det innebär att vara kvinna i Sverige? Det könskonstruktivistiska perspektivet enligt Haavind och Moi, utgör här ett redskap för att utveckla en teoretisk förståelse av kvinnornas självuppfattning och identitetsprocess i Sverige och deras upplevda handlingsutrymme.

- I vilken omfattning är kvinnorna integrerade enligt Diaz mening? Hur ser kvinnornas reella förutsättningar ut för integration i bemärkelsen av den egna motivationen, som enligt Diaz är en grundläggande faktor? Hur har kvinnornas kulturella identitet och tillhörighet förändrats i mötet med Sverige? Har de enligt Poppola omformat sina kulturella referensramar och fått ändrade värderingar? Diaz teori avses att appliceras vid tolkning av kvinnornas integration och i vilka avseenden de är integrerade. Poppolas synpunkter på integration avser att komplettera Diaz, Haavind och Moi vid tolkning av kvinnornas handlingsutrymme och identitetsprocess utifrån en migrationssituation.

- Hur kan vi förstå omgivningens - myndigheternas och de svenska samhälleliga välfärdsinstitutionernas bemötande av kvinnorna? På

---

¹³ Se även Mehrdad Darvishpour (2004) om förändrade maktstrukturer inom familjen vid migration.

vilket sätt bidrar det strukturella sammanhanget till att skapa, utvidga och/eller begränsa kvinnornas handlingsutrymme? Här används det köns- och diskrimineringsteoretiska perspektivet vid tolkning av de samhälleliga insatserna.

METOD

Det här aktuella utvecklingsarbetet har genomförts i flera steg. Inledningsvis genomfördes en statistisk registerstudie av nyanlända flyktingar som uppföljning av den tidigare (FoU 2004:2).¹⁴ Fem av de åtta Nordvästkommunerna medverkade.¹⁵ Två delstudier genomfördes, en som riktade sig till kvinnor som genomgår eller nyligen genomgått flyktingintroduktion, och en som riktade sig till kvinnor som varit i Sverige flera år och som fortfarande uppbar ekonomiskt försörjningsstöd från socialtjänsten. Båda intervjuundersökningarna har kvalitativ ansats och genomfördes med personliga intervjuer. Som en förberedelse inför arbetets kvalitativa undersökningsdelar intervjuades personer med erfarenhet av studier om invandrade kvinnor. Informanterna Annie Mohl och Betty Kajubi har arbetat som forskningsassistenter i kvinnostudier tillsammans med Helène Thomsson, verksam forskare.¹⁶

Denna rapport redovisar den första kvalitativa studien – intervjuer med kvinnor som främst gått vidare efter avslutad introduktion.¹⁷ I det följande redovisas undersökningens uppläggning och genomförande.

Kvalitativa intervjuer

Val av metod

Den kvalitativa intervjun är en metod inom den kvalitativa forskningstraditionen. Kvalitativa forskningsmetoder har möjlighet att synliggöra försummade eller osedda delar av verkligheten (Eliasson, 1995). Kvalitativ forskning utgår från att kunskap är kontextbunden och söker den *subjektiva, multipla verkligheten*. Den tar sin utgångspunkt i människors subjektiva tolkningar av deras erfarenheter och upplevelser (Sohlberg & Sohlberg, 2002). Kvalitativ

---

¹⁴ Resultatet från den uppföljande registerstudien 2005 redovisas separat som arbetspapper.

¹⁵ Järfälla kommun deltog inte i den uppföljande registerstudien med anledning av att kommunen i detta arbete representerades av socialsekreterare inom ekonomiskt bistånd.

¹⁶ Tankar och upplägg inför intervjuerna hämtades även från Helène Thomssons bok *Reflexiva intervjuer* (2002).

¹⁷ Den studie som rör kvinnor som fortfarande uppbar försörjningsstöd redovisas separat som arbetspapper.

forskning är teoribildande i avseendet att den syftar till att bygga en teoretisk ram kring tolkningen av människors berättelser.

Urval av intervjupersoner

Vid urval av intervjupersoner har kriteriet varit att kvinnorna vid tidpunkten genomgick alternativt hade genomgått det kommunala introduktionsprogrammet och att de huvudsakligen var självförsörjande.

Rekrytering av intervjupersoner har gjorts tillsammans med Nordvästkommunernas flyktinghandläggare och har sett olika ut i kommunerna. Några flyktinghandläggare har tagit kontakt telefonledes med kvinnor och ställt frågan om de önskade dela med sig av sina erfarenheter i forskningssyfte. Andra har valt att skicka ett presentationsbrev från FoU-Nordväst (se bilaga).¹⁸ I tre kommuner har kvinnor bjudits in till en muntlig presentation av projektet som har kompletterats med presentationsbrevet. En kommun har bidragit med namn och telefonnummer till de kvinnor som uppfyllde kriterierna för att medverka i studien.

Kvinnorna informerades om att deras deltagande var helt frivilligt, att de när som kunde välja att avbryta och att de garanterades anonymitet.

Genomförandet av intervjuerna

Sju intervjuer totalt har genomförts med kvinnor. Kvinnorna kommer från tre av de sex Nordvästkommuner som har medverkat i detta utvecklingsarbete. Två av intervjuerna har inte bearbetats och redovisas inte för. Detta med anledning av att de var kortare intervjuer med en del språksvårigheter och att det som framkom i kvinnornas berättelse hade lite relevans för den här aktuella studiens syfte och undersökningsområde.¹⁹ I det följande redovisas för de fem intervjuer som har bearbetats.

---

¹⁸ Flyktinghandläggarna trodde att det kunde prägla intervjuerna om förfrågan hade kommit ifrån dem, i den mening att det var mindre sannolikt att kvinnorna skulle framföra kritiska synpunkter. Flyktinghandläggarna hänvisade till att kvinnor ofta vill visa sin tacksamhet gentemot dem.

¹⁹ Tolken användes i dessa intervjuer.

Intervjuerna har haft tre frågeområden som utgångspunkt; *bakgrund, livet i Sverige, drömmar och ambitioner om framtiden*. Varje intervju har tagit mellan 1 ½ - 2 timmar att genomföra. Kvinnorna har själva fått välja platsen för intervjun och de har företrädesvis ägt rum hemma hos dem. En intervju har skett med hjälp av tolk. En intervju har delvis skett på ett av kvinnornas hemlandsspråk som intervjuaren talar. Denna intervju har efter transkribering översatts till svenska för att garantera anonymitet för kvinnan. Övriga intervjuer har skett på svenska.

Samtliga intervjuer har spelats in på bandspelare. Inspelningarna har kompletterats med minnesanteckningar i efterhand avseende intervjuarens upplevelse av känslöstämningen vid intervjutillfället och omständigheter som kom att prägla intervjun. Ett exempel på detta är att en av kvinnorna hade en dagstid att passa vid intervjutillfället. Ett annat exempel är att det fanns hemmavarande barn i hemmet under intervjun. Minnesanteckningar har också gjorts av utsagor från kvinnorna i samband med paus eller avrundning av intervjun, tillfällen när bandspelaren inte har varit på. Kvinnorna har i efterhand fått tagit del av de transkriberade intervjuerna och minnesanteckningar från utsagorna för att kunna kommentera eller korrigera felaktigheter.

Inför redovisning av de transkriberade intervjuerna har författaren gjort vissa tillägg [/ea] där det har bedömts underlätta för läsaren att följa kvinnornas utsagor.

Några av kvinnorna har i efterhand hört av sig till FoU och försäkrat sig om sin anonymitet eller önskat att vissa delar av materialet inte ska redovisas. Inför resultatredovisningen har därför personspecifika omständigheter i kvinnornas liv utelämnats eller ändrats för att ytterligare säkerställa deras anonymitet. Dessa bortvalda/ändrade delar av intervjuerna bedöms inte centrala för studiens syfte eller för analysen av kvinnornas berättelser.

En slutsats man kan dra av detta är att vi som forskare inte tillräckligt kan informera om syftet med den aktuella undersökningen och på vilket sätt intervjupersoner garanteras anonymitet. Det ankom-

mer på vårt ansvar att säkerställa att intervjupersonerna har tolkat och förstått syftet korrekt och på vilket sätt materialet ska användas. En lärdom som dras från denna studie är att vi annars riskerar att förlora intressanta skildringar om intervjupersoner drar sig ur forskningen, som följd av att de har missförstått informationen.

Bearbetning av materialet

Intervjuerna har bearbetats utifrån två konstruerade teman: *Kvinnorna om sin introduktion* och *Den egna kvinnorollen*. Intervjuerna har genomgående bearbetats utifrån kvinnornas förståelse av sin egen situation som nyetablerade i Sverige och utifrån processer kvinnorna genomgår vad gäller den egna självuppfattningen. Konstruktionen av teman beskrivs utförligare i kapitel fyra.

Tolkning och analys av materialet

Vi har sökt efter kvinnornas förhållningssätt, reflektioner och ställningstaganden i förhållande till den egna kvinnorollen och till introduktionen. Materialet har vidare tolkats utifrån hur omgivningen [myndigheterna, de svenska samhälleliga välfärdsinstitutionerna] bemöter kvinnorna. Det avses att analysera kvinnornas självuppfattning och analysera kvinnorna som subjektskapande. Analysen avser att kontrastera med en analys av om, och i så fall hur – och i vilka sammanhang – omgivningen intar en objektifierad hållning gentemot studiens kvinnor. Vidare avses att utröna vilket handlingsutrymme studiens kvinnor har.

I analysen använder vi oss av de teoretiska perspektiv som presenterades i föregående kapitel. De gör det möjligt att analysera och angripa kvinnornas handlingar och processer i förhållande till den egna identiteten, och den samhälleliga kontexten som introduktions- och de samhälleliga insatserna utgör. Tolkningar av materialet görs härav utifrån Gilberto Diaz integrationsteori och Hanne Haavinds och Toril Mois teorier om det kvinnliga sociala könet. En köns- och diskrimineringsteoretisk infallsvinkel är applicerbar och här blir Heléne Thomssons forskning om kvinnan som stereotyp och mottagare av andras hjälp användbar.

Perspektivdiskussion

Avsikten med detta arbete är att skildra invandrade kvinnors upplevelser av mötet med *en* välfärdsinstitution – den kommunala flyktingmottagningen. Hur uppfattas den svenska välfärden av kvinnorna? Vilka erfarenheter har de av den svenska välfärden?

Ambitionen är vidare att nyansera den ensidiga ”eländesbeskrivningen” av invandrade kvinnors situation (Ålund, 1988). Vi vill söka de goda exemplen och ge röst till kvinnors erfarenheter som påvisar den invandrade kvinnan som *handlande och skapande*.²⁰ Utgångspunkten för studien är således kvinnornas handlanden och ställningstaganden och vilket handlingsutrymme de upplever finns. Ett medvetet val är att låta kvinnornas egna utsagor få stå i blickfånget vid redovisning av intervjuerna.

Rapporten försöker fånga resurser och styrkor hos kvinnorna och se vad vi kan lära oss av kvinnorna själva. I den omfattning som studien belyser och identifierar svårigheter och hinder, är inte avsikten att förstärka kvinnorna som ”offer” och ”underordnade”. Här är avsikten att bidra med en ökad förståelse av och en ökad medvetenhet om vilka livsvillkor invandrade kvinnor kan leva under. Härigenom kan en ny diskussion inledas på vilket sätt kommunerna i nordvästra Stockholm kan förbättra introduktionen för kvinnor.

Arbetet använder genomgående begreppet *invandrade kvinnor* - som en gemensam benämning på kvinnor som kommit till Sverige som asylsökande och sedermera beviljats uppehållstillstånd och kvinnor som har kommit på anknytning till någon.²¹

---

²⁰ Se vidare Eliassons resonemang om perspektivval och om forskarens partstagande (1995).

²¹ Med undantag av avsnittet Köns - och diskrimineringsteoretisk ansats i kapitel 2, där benämningen invandrarkvinnor förekommer.

4. REDOVISNING AV INTERVJUERNA

Denna studie syftar till att undersöka kvinnors förståelse av vägen in i det svenska samhället via deras egna beskrivningar. En personlig intervju har genomförts med fem kvinnor utifrån tre frågeområden: *bakgrund, livet i Sverige, drömmar och ambitioner om framtiden*. Det är kvinnornas egna perspektiv på den första tiden i Sverige som står i fokus. Intervjuerna illustreras och redovisas i stor utsträckning av kvinnornas egna utsagor.

En konstruktion av teman

De kvalitativa intervjuerna har bearbetats utifrån kvinnornas förståelse av sin egen situation som nyetablerade i Sverige och utifrån processer kring den egna självuppfattningen.

Temana konstruerades utifrån *en* gemensam nämnare: att söka fånga in i vilka sammanhang kvinnorna agerar och handlar i förhållande till sin omgivning, och där processer hos kvinnorna uppstår i relation till något. Kvinnornas förhållningssätt till *den egna introduktionen* och *den egna kvinnorollen* kom att framträda som centrala teman. Bägge temana är kontextuella, det ena utspelar sig inom ett informellt och privat sammanhang och det andra inom ett strukturellt, samhälleligt sammanhang. Utifrån dessa två teman har vi sökt förståelse för vilka processer kvinnorna genomgår och i vilka sammanhang kvinnorna gör dem själva till handlande subjekt – och vilket handlingsutrymme de upplever finns.

En presentation av de intervjuade kvinnorna

Här följer en kort beskrivning av kvinnorna som har intervjuats. Samtliga lever och bor i nordvästra Stockholmsregionen och har genomgått/eller genomgår kommunalt introduktionsprogram för nyanlända flyktingar. Namnen är fingerade och beskrivningen av var och en av kvinnorna har gjorts om i vissa avseenden för att i görligaste mån skydda kvinnornas anonymitet. Även om delar av deras bakgrund har gjorts om har förhållanden viktiga för att förstå deras situation behållits till väsentliga delar.

Golbagh är en kvinna i 40 årsåldern från Mellanöstern. Hon immigrerade på eget önskemål till Sverige 1997 med man och tre barn.

Golbagh var hemmaarbetande i sitt hemland med en oavslutad undersköterskeutbildning bakom sig. Hon har genomgått det kommunala introduktionsprogrammet med språkstudier inom svenska för invandrare (SFI) och svenska som andra språk (SAS). Golbagh har studerat till undersköterska och arbetar idag inom sitt yrke. Golbagh har syskon i Sverige.

Roagh från Mellanöstern är i 30 årsåldern. Hon anlände till Sverige år 2000 med medföljande make och barn. Idag lever hon ensamstående med sitt barn. Roagh är utbildad sjuksköterska i sitt hemland med många års yrkeserfarenhet och har ett förflutet som politiskt aktiv. Hon har genomgått det kommunala introduktionsprogrammet med SFI studier och med icke avslutade studier inom svenska som andra språk. Roagh har gått vårdbiträdesutbildning och studerar numera till undersköterska. Det finns en kusin i Sverige.

Simone är i 45 årsåldern från Sydamerika. Anlände till Sverige 2000 på turistvisum, beviljades senare uppehållstillstånd. Simone lever ensamstående med ett barn och hon har syskon i Sverige. Simone är utbildad lärare med många års yrkespraktik. Hon har genomgått det kommunala introduktionsprogrammet med SFI studier och svenska som andra språk. Studerar idag svenska med ambitionen att arbeta som lärare i Sverige.

Debbie är i 25 årsåldern från Mellanöstern. Hon kom till Sverige på anknytning till sin man under 2002. Hon var student i sitt hemland, har studerat SFI, svenska som andra språk och studerar idag basämnen på Komvux. Debbies strävan är att studera vidare vid universitet.

Mouna är i 30 årsåldern från Nordafrika. Hon kom till Sverige på egna asylskäl under 2003. Lever med sin make och har ett barn. Mouna arbetade som ekonom i sitt hemland. Studerar idag svenska på SFI med förhoppning om att få ett arbete inom äldreomsorgen.

Mouna, Golbagh, Debbie, Roagh och Simone har alla gemensamt att de själva varit aktiva i beslutet att migrera till Sverige. Deras orsaker och motiv till migrationen skiljer sig dock åt. I det följande får vi stifta en närmare bekantskap med dessa kvinnor. Intentionen

är att låta dessa kvinnors personliga beskrivningar och erfarenheter av att vara nyanlända i Sverige vägleda till en ökad förståelse av vad kvinnor själva efterfrågar inom den kommunala flyktingintroduktionen. Vidare att ge ökad förståelse för vilka hindrande och stödjande faktorer som finns för etablering och integration utifrån kvinnornas egna perspektiv.

KVINNORNA OM SIN INTRODUKTION

I det följande får vi ta del av kvinnornas egna beskrivningar av vilka insatser de har erbjudits och vilka initiativ de själva tagit inom ramen för det kommunala introduktionsprogrammet. Vi får ta del av hur kvinnorna upplever de åtgärder och insatser de har varit föremål för inom introduktionsprogrammet och andra samhälleliga institutioner såsom Arbetsförmedlingen - som syftar till att möjliggöra integration och inträde på arbetsmarknaden. Kapitlet belyser kvinnornas förhållningssätt till studier och arbete och vad som väger in vid deras utbildnings- och yrkesval. En central del är kvinnornas egna handlingar och kvinnornas egna förhållningssätt.

Temat är konstruerat av och redovisas under följande rubriker:

- *Studier – att erövra och försaka*
- *Omgivningen som måttstock*
- *Att erhålla försörjningsstöd*
- *Att åläggas något*
- *Inträdet på svensk arbetsmarknad*
- *Kvinnorna om integrationens villkor*

Studier - att erövra och försaka något

I kvinnorna utsagor återfinns en samstämmighet om att *språket* är nyckeln till framgång i Sverige och en avgörande förutsättning för att kunna träffa människor. Kvinnorna har således prioriterat studierna och hoppas med studierna få valmöjligheter i Sverige. Av kvinnornas berättelser kan vi se att målmedvetna studier även innebär försakelser - kvinnorna berättar om hur studierna förutsätter nya prioriteringar och att de personliga studieambitionerna har påverkat det vardagliga familjelivet.

Golbagh berättar att hennes mål, att klara språkstudierna och sin yrkesutbildning till undersköterska, har haft inverknings på familjelivet. Här berättar hon hur ett av hennes barn reagerade på att hon inte tog del av familjens sociala liv:

”Och min andra son han är lite känslig, känsligare än dom andra och han hade klagat hela tiden på mig; ”Du är inte hemma hos oss, du sitter inte...” Tror du på mig, två år, tre år jag hade inte tittat på TV! Jag hade inte tid att sitta och titta på en långfilm, nej! Jag ska sitta i köket och göra mina, läsa mina läxor och göra mina arbeten och det var mycket att göra i skolan hela tiden.”

(citat Golbagh)

Golbagh beskriver att hon lyckades kombinera studier med sina åtaganden som hustru och flerbarnsmor genom att skapa *egen tid* för sig själv, när vardagssysslorna var klara och barnen hade somnat.

”Jag visste att jag har inte tid under tiden som dom är vakna, jag kan inte plugga och dom behövde att jag är med också. Efter klockan nio, min lyckligaste [tid/ea]! Dom brukar sova mycket tidigt särskilt på skoltiden, inte nu på sommartid (skratt) och dom hade sovit halv nio, klockan nio max. När dom hade slutat jag hade börjat i köket, alla hade sovit i rummet, jag tänkte det är bästa tid, det är tyst. Och nu jag kan koncentrera mig och sitta och plugga.

(citat Golbagh)

Debbie som ännu inte har barn, ställdes inför valet att skaffa barn eller prioritera utbildning. Debbie menar att hon och hennes man har kommit till Sverige för att utvecklas och att de önskar behärska svenska språket och få ett bra arbete innan de blir föräldrar:

”Alltså vi är här för att komma fram. Förstår du vad jag menar? Inte bara stå så här, utan att utvecklas, utan göra någonting så. Om man inte känner till det här samhället, man kan inte få någonting faktiskt. Eller hur? Jag menar språk,

inte kompisar, inte jobb, inte någonting. Alltså jag vill inte att jag bara sitter med honom, sitter hemma och skaffar barn och får inte bra pengar eller får inte nåt bra jobb. Det var därför vi hade tänkt, vi båda tänkte att vi...vi får inte skaffa barn än... tills vi kan bra svenska, få bra jobb och sen skaffa barn.”

(citad Debbie)

Debbie är kritisk till introduktionens svenskundervisning och dess omfattning. Hon menar att några få studietimmar per dag inte räcker för att lära sig ett nytt språk. Debbie fann sin egen väg till att lära sig språket bättre och fortare - att enbart tala svenska i skolans miljöer - även med de vänner som hon delar sitt modersmål med:

”Men här i skolan bara... jag hade... jag har tid att prata svenska. Det var därför jag ville ju inte förlora den här tiden också, prata annat språk här också.”

(citad Debbie)

I utsagorna framkommer att ambitiösa studier också kan ge annat att tänka på i svåra familjesituationer. Roagh berättar om hur studierna stundtals hjälpte henne att skingra tankarna under hennes skilsmässoperiod:

”Jag har valt att studera både för det var det som jag ville [och/ea] för jag ville inte tänka, jag ville inte ha tid att tänka, tänka på detta, gråta.”

(citad Roagh)

Omgivningen som måttstock

Betraktelse och reflektion avseende *andra* invandrades yrkesval och strategier för att bo i Sverige, har för några kvinnor varit vägledande för de egna valen vad gäller språk- och yrkesutbildningar. Andra invandrare och landsmän/landsmaninnor har, enligt de intervjuade kvinnorna, många gånger valt den enkla och snabba vägen till egen inkomst – planlöst och oreflekterat. För kvinnorna framstår detta som fel väg att gå, de önskar nyttja de möjligheter som finns i Sverige. Genom kvinnornas reflektion av omgivningen framträder och

synliggörs härigenom deras egna förhållningssätt och värderingar. Episoder från intervjuerna med Golbagh, Simone och Debbie får illustrera detta.

Golbagh berättar att hon redan under asyltiden undersökte vilka möjligheter som fanns på arbetsmarknaden. Hon frågade och rådgjorde med andra landsmän som invandrat till Sverige och varit här en längre period, varpå hon kom att formulera sina egna ambitioner om framtiden i Sverige. Golbagh uppger att hon har mött många invandrare som efter ett tiotal år fortfarande är arbetslösa och inte talar svenska. Golbaghs erfarenhet är att många har en negativ attityd och hon berättar att hon har fått ta avstånd ifrån dem - för att hålla sin egen målmedvetenhet levande.

Nedan följer två mindre episoder ur intervjun med Golbagh där vi genom hennes resonemang kan följa hur hennes egen målmedvetenhet har växt fram i relation till sin omgivning.

”Och jag tänkte, det är stängt med er, det räcker! Jag vill inte lyssna på er, för att jag hade bestämt mig att jag ska bo här. Jag vet inte hur länge, jag vet inte hur mycket men, i så fall nu jag ska bo här, det är mitt beslut --- och jag ska bli, jag ska lyckas att ta min utbildning. ”

(citat Golbagh)

Ytterligare en episod får illustrera Golbaghs process att formulera sina egna, personliga mål:

”Och det var mitt mål, mitt mål att först lära mig språket. Jag tänkte att jag måste lära mig. Det går inte att jag sitter hemma. Jag hade klasskamrater, jag såg att de lämnar och de kommer inte. En vecka de kommer och en vecka de kommer inte och det var bara invandrare där, invandrarkvinnor och män. Jag hade tänkt hela tiden på dom: Vad tänker dom? Varför, varför dom går? Vad är deras mål? Om man ska lära man måste komma hela tiden, man måste vara, man måste lyssna. ”

(citat Golbagh)

Simone berör i likhet med Golbagh hur omgivningens handlanden och attityder har präglat hennes egna val och prioriteringar. Simone menar att den *egna* målmedvetenheten och att acceptera förändringar i det nya landet är förutsättningar för framsteg. Simone talar om den stora förändringen att efter 20 års yrkesutövning gå tillbaka till ”skolbänken”. Hon insåg att ett yrkesliv i Sverige med kvalificerat arbete förutsätter språket:

“Ja, det var en stor förändring för mig [att studera igen/ea] men jag förstod att jag måste lära mig språket för att kunna arbeta här. Så det uppmuntrade mig mycket och många människor som jag har träffat, trots att de var utbildade från sina hemländer ville bara ha snabba pengar genom att arbeta som städare, bara för att inte behöva lära sig språket. Så jag tycker det är en negativ attityd. För om du måste vara i ett främmande land så måste du genomgå förändringar, ja, sakteligen behöver du göra förändringar. Du får inte vara rigid; ”Jag kommer från det här och därför måste jag vara den jag är”. Nej! Du måste infinna dig här, om du befinner dig där du måste ta ned dig. Du måste sänka dig själv, vara ödmjuk. Du måste acceptera levnadsnivån, sedan kommer du att se att saker går i rätt riktning. För om jag hade bestämt mig för att börja städa och hittat ett jobb, ett lätt jobb som jag inte är lycklig med, även om jag stannade så skulle jag inte vara lycklig.

(citat Simone)

Den familjära omgivningen har för kvinnorna varit viktiga när de formulerat sina egna ambitioner och strävanden. Genom att följa hur Golbagh och Debbie resonerar om sina män och deras förutsättningar för integration och etablering i det svenska samhället, framträder deras egna förhållningssätt.

Golbagh berättar att hennes make vid ett tillfälle fick praktik på en arbetsplats. Maken var otålig och önskade få en riktig anställning, varpå Golbagh uppmuntrade honom:

”Efter tre månader som han praktiserade; ”Nej, jag orkar inte, jag [vill/ea] få jobb här!” Jag sade; ”Du kan prata med

chefen! Varför inte? Ska han säga Ja eller Nej till dig?” Man förlorar ingenting. Det är tur att man måste prova chansen hela tiden. Man ska inte vara rädd i samhället och man ska inte vara rädd för nya saker. Vet du, man måste våga, hela tiden i livet, det spelar ingen roll. Men det är bättre att man tänker först. Och gå vidare med [vad man/ea] planerat innan. Utan mål ingenting går fram. Vet du, man måste veta vad man ska göra. Kanske det är lite långt borta men man måste tro på sig själv, [att/ea] jag ska en dag nå målet [...].”

(citat Golbagh)

Debbies önskan är att både hon och mannen ska utbilda sig i Sverige då hennes föreställning är att studier leder till nya och bättre arbetsmöjligheter.

”Han vet att jag tycker om att plugga vidare och så. Det är därför han säger; ”Okej, gör det”. Men jag tycker att han också [ska/ea] börja plugga för att... stackars honom. Han bara jobbar och jobbar... han får inte bra pengar heller. Sen hans svenska är dåligt, för han jobbar med [landsmän/ea] och så. Det är därför jag tycker att han också ska börja med språket och för att få ett bra jobb.”

(citat Debbie)

Att erhålla försörjningsstöd

Många av de intervjuade kvinnorna har berört socialbidraget²² och upplevelsen av att vara bidragstagare. För några kvinnor är önskan att vara ekonomiskt oberoende den avgörande faktorn för valet av yrke – då egen inkomst ger ett större handlingsutrymme och en ökad självkänsla.

Av längtan efter att kunna försörja sig själv påbörjade Roagh en utbildning till vårdbiträde och övergav tanken om en sjuksköterskeutbildning:

---

²² Med socialbidrag menas här företrädesvis den ekonomiska ersättning, så kallade introduktionsersättning, som utbetalas av flyktingmottagningen vid deltagande i det kommunala introduktionsprogrammet.

”Att man jobbar själv och inte andra som betalar för mig och speciellt [som/ea] jag var i mitt land; jag jobbade hela tiden och hade min ekonomi och jag kände [att/ea] det [var/ea] lite konstigt att varje månad man skriver ansökan och dom betalar och man sitter hemma. Jag kände mig inte bekväm med det. Jag ville hitta en väg att jobba snart. När de skickade det här brevet jag sade; ”Ja, jag gör det.”

(citat Roagh)

Mouna, utbildad ekonom i hemlandet, är beredd att ta vilket jobb som helst för att komma in i yrkeslivet. Hon menar att arbetet inte behöver vara inom hennes eget yrkesfält och har visat sitt intresse för arbete inom äldreomsorgen. Mouna talar om det skamfulla i att vara beroende av socialtjänsten:

/---/ ” Det behövs inte att man, att man jobbar inom sitt yrke t.ex., man kan prova vilket jobb som helst. Man måste jobba! Man måste klara sig själv, man måste inte behöva hjälp från socialen! Socialen behövs i början när man inte kan språket, när man inte kan någonting, bara i början. När man lär sig bra svenska och man går i olika utbildningar man måste jobba [IP skrattar]. Jag tycker man kan säga det är skam att man behöver socialen hela tiden. --- När man jobbar man känner att man har stark personlighet.”

(citat Mouna)

Simone upplever bidragsberoendet som både genant och smärtsamt. För henne liksom för de andra kvinnorna, är den egna arbetsprestationen och den egna arbetsinsatsen viktig för självkänslan. Hon beskriver vilka starka känslor som bidragstagandet har orsakat:

*”Jag hatade verkligen att få pengar från socialen. Det upp-
rör mig att vara beroende av socialen... Jag skulle hellre
ta studiemedel för då vet jag att jag måste kämpa för att få
pengarna. Jag studerar för att få pengarna hellre än att stäl-
la mig i den där kön och få pengar från socialen. Det gör
ont...! --- Jag har inte kämpat för att få dem, jag har inte
arbetat för dem! -- - Så för mig, att komma hit och få peng-*

ar gratis, jag kallar det gratis, gratis utan att ha kämpat för det, det är jobbigt.....du går inte med huvudet rakt, att du fick det med ditt eget svett.

(citat Simone)

Simone tycker att bidragsberoendet har begränsat hennes privata handlingsutrymme. Under ett lov önskade hon resa till hemlandet för att träffa en nära anhörig. Hennes handläggare meddelade att frånvaron från skolan skulle resultera i indraget bidrag:

”Jag kände att jag var kontrollerad. För om jag hade arbetat för pengarna så skulle jag ha fullföljt vad jag hade planerat. Jag skulle ha rest eftersom det var planerat och med mina pengar. Men eftersom jag var på socialen så bestämde de åt mig om jag skulle resa eller inte”.

(citat Simone)

Att åläggas något

Kvinnorna rapporterar att de upplever att beslut har tagits *åt dem* och att deras egna önskemål inte har hörtsammats när det gäller utbildning och arbete. Kvinnornas utsagor illustrerar också hur kvinnorna väljer att agera för att uppnå sina egna ambitioner.

Golbagh, hemarbetande i sitt hemland, var tidigt övertygad om att hon skulle bli undersköterska. Hon utbrister spontant under intervjun (citat): *”I familjen, det är jobbet!”* Hon refererar till sina kusiner och sin syster som alla utbildat sig till undersköterskor i Sverige och har arbete idag. Kommunen och Arbetsförmedlingen rekommenderade istället Golbagh att påbörja en utbildning inom äldreomsorgen och att avbryta sina förberedande språkstudier.

”Efter första terminen kommunen, de ropade mig till kommunen, de sade att, min handledare sade att; ’Du ska, det finns en kurs, det räcker för dig. Du kan gå in i kursen och jobba med äldreomsorg’. --- Dom hade kommit överens med varandra att skicka mig till kursen och jag visste ingenting om.....!”

(citat Golbagh)

Via sin syster fick Golbagh veta att den utbildning hon rekommenderades att gå av socialtjänsten och av Arbetsförmedlingen enbart skulle leda till arbete inom äldreomsorgen. Golbagh och systemen gjorde ett besök hos Arbetsförmedlingen:

”Det var olämpligt och kränkande, ’Ja hon måste!’. Hon sade till oss; ’Hon måste gå till kursen!’ och min syster sade; ’Du bestämmer eller hon ska bestämma?’ ’Neej, hon ska bestämma i så fall men det är bra för henne!’ Dom skulle pressa mig vet du, jag sade; ’Nej tack!’

(cit. Golbagh)

Golbagh tog själv kontakt med ett utbildningscentrum i kommunen där hon bor för att undersöka möjligheten att studera till undersköterska. Utbildningscentret uppgav att det utifrån hennes språkkunskaper skulle bli svårt för Golbagh att genomföra utbildningen och rekommenderade henne att avvakta. Golbagh valde att göra klart sina språkstudier inom svenska som andra språk och tog sedan en ny kontakt med utbildningscentret för att visa sitt intresse för undersköterskekursen på nytt. Utbildningscentret hävdade att de prioriterade sökanden som är vårdbiträden och de med erfarenhet av vårddyrken i Sverige. Golbagh hamnade därför på väntelistan.

”De sade ’Nej’ (!) till mig igen. My God! Nej, vi skickar dom som har erfarenhet eller dom som är vårdbiträden. -- - Vet du, det gör det lite svårt för oss som kommer som inflyttade som kvinnor.”

(cit. Golbagh)

Golbagh talar om åren som gick förlorade i Sverige under asylprocessen, att hon inte hade tid att vänta mer med sina yrkesstudier. Hon tog därför många egna initiativ för att komma in på undersköterskeutbildningen.

” Jag beställde en tid och jag skulle träffa chefen på [utbildningscentret/ea] och jag och min son vi har gått och jag förklarade för henne; ’Vet du, jag är 41 nu och jag känner jag har inte tid’. Vet du man blir, när man blir äldre och äldre

*det blir svårare att man lär sig....Jag måste gå! Jag vill ha!
Jag bad dom!*

(citat Golbagh)

Golbagh kom slutligen in på undersköterskeutbildningen som reserv. Den första tiden på utbildningen var kantad av svårigheter. Golbagh fann att undervisningen inte anpassades efter elever som hade annat modersmål än svenska. Ett enträget studerande gav slutligen resultat och Golbagh skrev godkänt på sina prov – en bekräftelse som sporrade och gav mer självförtroende.

” Första terminen, nej, jag orkar inte! Jag orkar inte, jag förstår inte, nästan hälften, fifty, 50 procent jag förlorar, jag förstår inte vad dom säger./ ---/ - - - och första veckorna jag tänkte att jag ska lämna den [utbildningen/ea], jag blev helt hopplös och besviken men jag tänkte för mig själv; ”Du är idiot, du måste kämpa”!/ --- /Vet du vad gjorde jag? Jag hade läst allting som min lärare hade pratat om i klassrummet på kvällen, efter klockan 10 när jag hade gjort allting med mina barn, de hade sovit, jag var i köket på bordet och började med lexikon och böcker, lexikon och olika böcker och jag tänkte, jag försökte, jag försökte mycket---”.

(citat ”Golbagh”)

Roagh, sjuksköterska i sitt hemland, har motsvarande erfarenhet av att det egna önskemålet inte hörsammats. Roagh hade tidigt informerat sin kommun om att hon var sjuksköterska till yrket och att hon var beredd att studera till sjuksköterska på nytt för att kunna arbeta i Sverige. Kommunen menade att sjuksköterskeutbildningen var tidskrävande och erbjöd henne en vårdbiträdesutbildning istället, som hon sedermera tackade ja till. Under vårdbiträdesutbildningen kom Roaghs tidigare yrkeskunskaper och goda prestationer att uppmärksammas av en lärare som rekommenderade henne att studera vidare till undersköterska eller sjuksköterska.

Roagh saknar sina yrkes- och studieintyg från hemlandet. Hon är en av två intervjuade kvinnor som har valt att studera till motsvarande yrke i Sverige. Roagh talar om fördelarna med att skola om

sig och pekar på att hon faktiskt har erövrat nya kunskaper som hon inte hade med sig från hemlandet. Parallellt med undersköterskeutbildningen valde hon att studera svenska som andra språk (SAS) på kommunens rekommendationer. Hennes utsagor vittnar emellertid om att hon insåg sina egna begränsningar.

”Jag kände att jag stressade mycket och jag var ensam och jag hade ett barn och här på undersköterske -[utbildningen/ea] jag har prov och i den jag har prov, i den jag har hemskrivning. Det var mycket för mig och jag var inte så bra i språket också. Och när jag klarade SAS A, jag pratade med kommunen att jag kan inte fortsätta med båda. Kanske jag kan studera eller läsa båda men det blir dåligt. Jag vill koncentrera bara på en, det räcker för mig.....”

(citat Roagh)

Inträdet på svensk arbetsmarknad

Kvinnornas berättelser visar på olika strategier för att ta sig in på den svenska arbetsmarknaden - där tillgång till informella kontakter och många egna initiativ underlättar. Tilltro till att de svenska samhällliga välfärdsinstitutionerna såsom skolan, Arbetsförmedlingen och socialtjänsten ska vara behjälpliga kan vara en strategi. Egna resurser som språkkunskaper, tillgång till informella kontakter och stöd och praktisk hjälp vid ansökningsförfarandet, framstår dock som avgörande faktorer för att en etablering på arbetsmarknaden ska kunna ske. Vid svårigheter att komma in på arbetsmarknaden framstår fortsatta studier vara ett alternativ till förvärvsarbete och egen inkomst för dessa kvinnor.

Roagh avslutar snart sin undersköterskeutbildning. Hennes största önskan är att arbeta på en mödravårdscentral som hon gjorde i hemlandet. Roagh uppger att hon har framfört sina önskemål till sin lärare, som meddelat att det är svårt att få arbete inom mödravården och att tjänsterna är få. Vid intervjutillfället uttrycker Roagh en oro över att inte få arbete efter utbildningen. Roagh ger uttryck för en villrådighet i hur hon ska söka arbete. Hon uppger att hon inte har fått något stöd eller hjälp i hur hon ska gå till väga.

”--- och jag tänker hela tiden vad jag ska göra om jag inte får jobb. Var ska jag söka jobb? Vem ska jag fråga? Vart ska jag gå? Jag tänker på det hela tiden. ”

(citat Roagh)

Roagh drar paralleller till hur arbetsrekryteringen går till i hennes hemland:

”I mitt land är det inte så här. När man klarar speciellt [en/ea] medicinsk [utbildning/ea] som undersköterska eller som läkare eller sjuksköterska, man sitter hemma själv och dom säger; ”Kom, du ska jobba på det här sjukhuset!” Man ska inte söka jobb själv. Dom vet när de behöver dig och vart du ska jobba, så. Det är lite skillnad (skratt).”

(citat Roagh)

Roagh hoppas att en av hennes lärare från vårdbiträdesutbildningen kanske kan hjälpa henne att söka arbete – i mån av tid. Hon säger sedan att hon inser att det bara är hon själv som kan göra det praktiska. Att ingen kan göra det åt henne. Golbagh har motsvarande upplevelse av att behöva stå på egna ben:

”Alla har sina problem, man måste springa hela tiden. Man måste springa. Och jag ville inte, hm, bli, hm, besvärlighet för någon.....”

(citat Golbagh)

Golbagh har idag en fast tjänst vid ett av Nordvästkommunernas sjukhus. Anställningen föregicks av en oavlönad praktik under sommaren. Golbagh tog själv initiativ till den oavlönade praktiken, efter att hon var färdig med sina språkstudier och inväntade antagningsbeskedet till undersköterskeutbildningen:

” Jag tänkte inte vila! Det är inte dags! Fortfarande jag tänkte det är inte dags att man vilar.”

(citat Golbagh)

Efter utbildningen tog Golbagh en ny kontakt med sjukhuset och berättade att hon var färdigutbildad och sökte arbete. Inom kort erbjöds hon en fast tjänst.

*”Det var efter några dagar min syster ringde; ”Golbagh, det är en ledig tjänst, men det är 70 procent, vill du ha den?”
”Ja! Jag vill ta den!” Jag ringde, jag ringde, jag väntade inte på dom att dom ringer till mig/----/- Vet du, nu känner jag mig bekväm och jag känner OK, jag har nått mitt mål. Nu känner jag mig, kanske jag vill börja igen med att plugga, [men/ea] jag känner mig trött, jag känner mig lite trött men i alla fall jag är glad jag kan ge allting som mina barn vill ha och min man också, jag kämpade mycket, mycket.”*

(citat Golbagh)

Debbie fick ett sommarvikariat inom hemtjänsten via flyktingsekreteraren i hemkommunen. Det var första gången hon stiftade bekantskap med arbetslivet. Sommarjobbet bidrog med, vad Debbie säger själv, en insikt om hur ”svenskar” arbetar och tänker. Hon har vid senare tillfällen sökt många sommarjobb på egen hand och tycker att svenska arbetsgivare ställer för höga krav. Debbie har valt att fortsätta studera i avvaktan på att arbetsmarknaden lättar.

”---det var jättesvårt att få jobb faktiskt. För ibland dom kräver jättemycket som körkort, eller bra svenska. Ja, eller nånting annat. /----/- dom kräver jätte mycket så.....Och sen dom skickar tillbaka papper ibland, inte hela tiden....”tyvärr du får inte det här jobbet och så å så”. Det har, a just det[jag/ea] har sökt jobb till IKEA också, jag har inte fått det heller. Det var därför jag började med skolan igen.”

(citat Debbie)

I diskussioner med Simone kring yrkeslivet i Sverige, handlar det främst om henne själv och hennes egna omdömen. Hon menar på att hon inte kan förlita sig på *andras* hjälp eller råd i viktiga val inför framtiden:

“För mig spelar det ingen roll om jag har någon som uppmuntrar och stöttar mig eller inte. Jag fokuserar på det jag vill uppnå. --- Är det vad jag själv vill? Ibland kan det vara ett nedlåtande råd och ibland ett uppmuntrande råd, men jag måste ta ett beslut. Inte ta ett beslut baserat på någon annans åsikt. Jag måste besluta på egen hand, jag måste tänka. ”

(citat Simone)

Kvinnorna om integrationens villkor

Kvinnorna har många synpunkter på vad som åstadkommer integration. I utsagorna finns en samstämmighet: integration är något som uppstår och/eller sker i mellanmännsliga möten.

Enligt Roagh upplever många invandrarkvinnor att det finns en gräns [hon sätter upp en handflata för att illustrera gränsen] mellan dem själva och svenska kvinnor, ett ”vi” och ett ”dem”. Hennes egen erfarenhet är att det är i de vardagliga mötena som man kan överbrygga gränsen. Roagh upplever att det finns så mycket regler för relationer i Sverige som begränsar det sociala livet. Roagh berättar att hon har fått god kontakt med lärare och handledare på utbildningar hon har gått, men att deras kontakt har stannat vid att de ringer till varandra ibland. I hemlandet däremot kan man bli vän med sin lärare. Roagh uppger att det bara krävs en träff mellan två kvinnor för att man ska betrakta varandra som vänner.

Mouna tycker som Roagh att det är svårt att finna naturliga möten mellan invandrade personer och ”svenskar”.

” --- Det är jätte svårt att man har kontakt med svenskar, kanske när man går på disco till exempel eller man har gått på nåt ställe man kan göra kontakt med folk. Jag vet inte, jag tycker att det måste finnas en väg att komma in i samhället och göra kontakt med folk och blanda sig i vardagslivet med vanliga svenskar.”

(citat Mouna)

Mouna är kritisk till kommunens integrationssatsningar och uttrycker att det saknas en integrationsplan. Hon tycker att kommunen satsar olika på olika grupper av kvinnor:

”För integrationen finns inget program eller inga planer. Jag har inte fått nånting! Här man [hjälp/ea] de ensamma flickorna, till exempel inte kvinnor som är gifta. De får olika aktiviteter, dem får hjälp till och med på sommaren, de har bra, de har kul, roligt där. Jag hoppas dem ska göra för kvinnor som är gifta, för familjer.”

(citat Mouna)

Simone talar om det personliga ansvaret för att skapa möten med andra - att det handlar om det egna förhållningssättet.

” - - - någon kommer att hjälpa dig, andra kommer att ignorera dig./ ----/ - - - men du fortsätter för du vill lära dig, du vill känna dig hemma, vara hemma! Du fortsätter. Du får inte tänka på den första som ignorerade dig, som gjorde dig illa. Du fortsätter försöka tills du finner rätt plats eller rätt person att prata med. Annars kommer livet att bli jätte svårt. /----/ Det är ditt liv som är betydelsefullt och ditt tänkande. För om du tänker på de negativa sakerna så blir det jättesvårt att ha en positiv attityd och ett positivt synsätt för att bo i ett främmande land.”

(citat Simone)

Avslutande kommentar

Kvinnornas utsagor erbjuder oss en möjlighet till ökad förståelse och en medvetenhet om vad kvinnor själva efterfrågar inom det kommunala flyktingmottagandet. Hur kan vi då förstå kvinnornas handlanden vad gäller yrkes- och utbildningsval, och deras synpunkter på integration och socialbidrag?

Ur kvinnornas berättelser framträder vilka insatser de har erbjudits liksom vilka initiativ de själva tagit. Hur kan vi tolka att kvinnorna väljer att agera på egen hand? Hur kan vi vidare förstå omgivningens - myndigheternas, de svenska samhälleliga välfärdsinstitutionernas - bemötande av kvinnorna?

En övergripande fråga växer fram: På vilket sätt kan omvärlden, det strukturella sammanhanget, bidra till att skapa, utvidga och/eller begränsa kvinnornas handlingsutrymme?

5. DEN EGNA KVINNOROLLEN

Följande kapitel går närmare in på kvinnornas reflektioner på vad migrationen har fört med sig i förhållande till den egna identiteten, familjen och omgivningen. Vi får ta del av kvinnornas tankar kring den egna självbilden och deras upplevelser av det sociala livet i Sverige. Detta redovisas under följande rubriker:

- *Familjen som stödjare*
- *Roller och självbild i förändring*

Familjen som stödjare

Kvinnornas berättelser vittnar om familjens flertydiga innebörd, och att kvinnornas sociala och familjära liv har kommit att organiseras annorlunda i Sverige. I det följande får vi ta del av Roagh och Debbies erfarenheter av ensamhet.

Roagh genomgick en skilsmässa strax efter att hon kom till Sverige. Hon upplevde att det var svårt att genomgå separationen utan att ha sina familjemedlemmar tillhands som kunde stötta. Roagh tyckte det var svårt att själv be om hjälp och hade önskat att kommunen hade frågat henne hur hon mårde och hade det i samband med skilsmässan:

IP - Kommunen frågade inte mig en gång! Nej!

I - Vad frågade de inte, jag förstod inte?

*IP - Att "Hur är det med dig"?, "Hur känner du för problemet?"
Vad behöver du?"*

(utdrag ur intervjun med Roagh)

I följande episod refererar Roagh till hennes bakgrund som "hjälp-pare" åt andra i hemlandet. Roagh menar att det inte betyder att hon klarar sig utan andras hjälp i svåra situationer:

" Jag hjälpte många kvinnor som hade problem men det betyder inte att jag är järn kan man säga. Det betyder inte det, jag behöver hjälp också! Och jag hade ingen bror, inga syskon, ingen mamma, pappa eller någon som kan hjälpa mig, det var bara jag (IP ledsen). / ---/ Jag menar att ni ska tänka

på andra kvinnor att de har ingen eller någon att prata med. De har ingen [som/ea] hjälper dom. Nej, de har bara [dom/ea] själva. Jag tror att om jag hade fått hjälp den här tiden det hade varit bättre för mig eller lättare för mig.”

(citat Roagh)

Roagh upplever att frågor om umgänget mellan hennes barn och fadern var särskilt svåra att hantera på egen hand. Hennes kusin, som också är ensamstående mamma, kom att bli en viktig förebild:

”Det var positivt för mig och när hon [barnet/ea] frågar jag säger; ”Titta på dom också, dom är ensamma”.

(citat Roagh)

Debbies historia innehåller likt Roaghs episoder av ensamhet. Hon berättar om hur drömmen om ”livet i Sverige” inte motsvarade hur det faktiskt blev när hon förenades med sin make i Sverige.

” När jag kom hit jag kunde inte prata, ingenting, inga ord eller nånting så. Jag bara sitter å tittar på TV. Det var inte så...min dröm (skrattar till). Jag tänkte direkt lära mig språket. Och sen jag var lite ensam när han åkte till jobb och sen tillbaka. Jag hade inte tänkt mig faktiskt känna mig så ensam. Och sen jag hade ingen släkt eller nånting här. Ingen kompis heller. Och sen du vet, du kan inte umgås med svenskar direkt, om du inte kan språket eller nånting, eller hur?

(citat Debbie)

Här är det aktuellt att knyta tillbaka till Mounas ståndpunkt att gifta kvinnor glöms bort i introduktionen.²³ Mouna menar att kvinnor behöver någon att tala med inledningsvis av vistelsen i Sverige:

”Jag menar att när man är gift och har sin man med sig, man känner inte någon. I början dom [kvinnorna/ea] har inte någon att prata med. Kvinnan behöver [någon att/ea] att prata med.”

(citat Mouna)

---

²³ Se Mounas resonemang i kapitel 4 under avsnittet: Kvinnorna om integrationens villkor.

Några av kvinnorna hade familjemedlemmar som stöttade dem vid ankomsten till Sverige. Kvinnornas berättelser vittnar om släktingar som gav avkall på sina egna hem och upplåt delar av sina bostäder till sina nyanlända släktingar. Trångboddhet och komplikationer i relationerna kom att präglade denna period. Simones erfarenheter får här gestalta svårigheterna med att vara inneboende hos släktingar och den beroendesituation som kan uppstå. Hon talar om den stora förändringen att plötsligt inte själv kunna göra de små, vardagliga valen och att vara utelämnad åt andras beslut:

” - - - när de sätter mat på bordet, oavsett om du vill ha det eller inte så måste du äta den för maten står redan på bordet. Men om du lever ensam så har du din inkomst, du bestämmer om du vill äta det här idag eller om du bara vill ha en kopp te. /---/Du kan inte fatta några beslut, alla beslut tas av någon annan och du måste följa dem och som en äldre person så är det mycket, mycket svårt. Speciellt om du har jobbat förut, du har haft ditt eget hus, du har haft dina egna regler i ditt eget hem, då blir det jätte svårt att leva under någon annans tak.”

(citats Simone)

Simone bor idag ensam tillsammans med sitt barn. Hennes upplevelse är att det sociala livet organiseras annorlunda i Sverige än i hemlandet:

”Om jag skulle besöka någon person i mitt land, i min kultur jag behöver inte ringa eller skriva någonting; ”Jag ska komma eller bo hos dig i några dagar”, nej! Dom bara kommer och knackar på dörren; ”Å, välkommen!” Vi brukar göra så. Men när du åker någonstans [i Sverige/ea] det är jätte annorlunda, jätte annorlunda. ”

(citats Simone)

Roagh var som Simone inneboende hos släktingar den första tiden i Sverige. Roagh upplevde att det var annorlunda att bo tillsammans med familjemedlemmar i Sverige, än om de hade bott tillsammans i hemlandet.

"I mitt land till exempel om jag pratar om min familj, när min bror gifte sig, det var normalt att han och hans fru bodde hos oss, mycket normalt. Det är inget, jag vet inte, det är livet som är olika. Ibland två bröder som bor hos sin familj och som har sina fruar också, det blir, det är fyra, det är mycket normalt, vi tänkte så också. Men här i Sverige det är mycket olika, det är olika, det är mycket skillnad mellan dom. Till exempel vi hade barnen i familjerna här; barnet som vill, hon har sitt liv, hon har sitt rum, hon har sina drömmar och vi hade ett [barn/ea] och de hade två och det var tre barn. Det var mycket svårt för oss och olika åldrar. Det var mycket svårt för oss, [för/ea] båda familjerna, inte bara [för/ea] oss."

(citat Roagh)

Roagh fick genom praktik inom äldreomsorgen ytterligare en erfarenhet av att det sociala familjelivet livet organiseras på annat sätt i Sverige.

"En sak som är viktig är att vi inte har äldreboende i vårt land, det var mycket nytt för oss. När jag började praktisera första gången...jag grät nästan två veckor, varje dag, varje dag. När jag träffade dom äldre människorna, dom skrek, dm var dementa, och jag tänkte på min mamma, - - -. Hur kunde dom [de anhöriga/ea]? Vad ska dom [de äldre/ea] göra sen? Varför ska dom vara här? Var är era familjer? Jag tänkte hela tiden på det och jag grät och grät."

(citat Roagh)

Roller och självbild i förändring

I kvinnornas berättelser finns en samstämmighet i att flytten till Sverige har påverkat och ändrat *den egna identiteten som kvinna* i förhållande till sina män, sin familj och omgivning. Kvinnornas uppfattning är att kvinnors värde i Sverige är annorlunda än i hemlandet, i avseendet av "högre", och att det sociala och familjära livet i Sverige förutsätter mer jämlikhet mellan könen.

" - - - kvinnor i länderna som vi kommer [ifrån/ea], [hemländerna/ea] de har helt olika liv i deras land. Dom job-

bar inte utomhus och dom har inte så mycket makt och, det behövs inte [att/ea] dom gör någonting mer. Men här, man kommer och ser ett helt annorlunda liv. Nej, mannen och kvinnan dom går tillsammans. Dom måste kämpa tillsammans också... och hm, ja, det kommer en stor förändring, som man måste vara färdig att acceptera - - -)

(citat Golbagh)

Golbagh anser att livet i Sverige förutsätter att både mannen och kvinnan förvärvsarbetar för att få ett bra liv. Det är en stor skillnad från hennes hemland hävdar hon, där hushållet kunde klara sig på en inkomst, oftast mannens. I Sverige har Golbagh initialt fått axla ett större ansvar för familjens ekonomi eftersom maken har haft svårt att få arbete. Golbagh upplever att den nya kvinnorollen i Sverige bidrar till att hon känner sig ekonomiskt delaktig, vilket i sin tur bidrar till en känsla av att ha "makt" enligt henne själv. Golbagh säger om sig själv att hon känner sig (citat); "livlig" och hon uppfattar att hon har förändrats från den person hon var i sitt hemland.

"Jag reste en gång till [hemlandet/ea] efter [att/ea] jag, vi hade flyttat från [hemlandet/ea] till Sverige och nu jag känner jag mig helt annorlunda."

(citat Golbagh)

Golbagh berättar att väninnor som bor kvar i hemlandet ifrågasätter att hon inte längre är hemmafru och att hon behöver förvärvsarbete i Sverige. Hon säger att hennes liv i hemlandet på många sätt var "enklare" än vad livet i Sverige är:

"- - i mitt land till exempel man behöver inte skjutsa barn till skolan och hämta dom, det kommer en buss, det är lätt liv man kan säga för kvinnor! Det kommer bussen framför huset och tar barnen, det är skolbuss. Tar barnen och efter skolan dom kommer och skjutsar till hem igen, till exempel kvinnan där dom är hemma hela tiden. Dom ringer till supermarket! (nedlåtande ton) Dom beställer och allting kommer hem. Men nej, inte här, man måste handla själv, man städar själv och arbetskraft i [hemlandet/ea] det är billigt. Man kan

ringa till städfirma och någon kommer per vecka, dom kommer att städa överallt och går. Men här man måste (skratt) göra allting själv!”

(citat Golbagh)

Det finns paralleller mellan Golbaghs erfarenheter och Debbie's nyvunna erfarenheter av vad det för henne innebär att vara kvinna i Sverige. Enligt Debbie har hon fått ökat självförtroende i Sverige, i takt med att hon i större utsträckning gör fler saker på egen hand.

” --- där i [hemlandet/ea] var jag som ett barn, för att jag har bott med mina föräldrar, ---som beroende eller hur ska man säga. Jag sade bara till min pappa; ”köpa det här” eller till min mamma för jag var bara student. Studera, studera, studera, inte jobba, inte någonting annat och så. Men här i Sverige man kan få båda, jobba och studera och så. Men sen man får självförtroende också faktiskt. För att här när jag ber [om/ea] hjälp av min man eller mina kompisar dom säger; ”Nej gör det själv”. Och sen jag har funnit svar på det faktiskt, när jag började göra allting, jag [själv/ea]. Bara jag, jag, jag, utan hjälp av min man eller någonting. Jag har lärt mig mer å mer å mera. Men där [i hemlandet/ea] är jättesvårt att göra så som här i Sverige faktiskt. Man får inte sån frihet. / ---/ Men ibland om vi ska till exempel, nu ska jag göra nånting själv, jag säger; ”Aa, vad jobbigt, de å de å de” om jag ska göra det själv, utan hjälp och så. Men sen tänker jag ”Aha, vad bra jag har gjort den själv å så”, för att jag får erfarenhet av detta. Jag får någonting extra som man lär sig. Det är bra faktiskt. /---/-- jag kunde få mera självförtroende, faktiskt, än förut i mitt land. Jag var som ett barn i mitt land, men nu som en vuxen, faktiskt, jag måste säga tack till Sverige!”

(citat Debbie)

Debbie's vänner har uttryckt sin beundran över att hon tar egna initiativ. Debbie uppger att hon önskade att hennes vänner i större utsträckning litade på sig själva och tog till vara de möjligheter som livet i Sverige erbjuder. Debbie påtalar att hon inte är ”svensk” men

att hon strävar efter att leva som hon uppfattar att man gör i Sverige: självständigt och jämlikt.

"I Sverige, alla personer gör allting själv. Alltså, det spelar ingen roll om det är [en/ea] pojke eller flicka, tjej och kille och så. Dom gör själva. Den som är arton år vill flytta hemifrån, vi har inte det i hemlandet faktiskt, vi bara bor med föräldrar tills vi ska gifta oss och sen flyttar [vi/ea] hemifrån. Men här man gör allt själv, det var därför. Varför gör jag inte det? Jag är inte en svensk faktiskt, jag blir inte som en svensk också. Men jag ska bara försöka leva som dom. Inte som en riktig svensk men det är så. Om man inte gör så, man kan inte leva här i Sverige faktiskt. Alltså, det är min tanke faktiskt, det var därför jag har sagt till mina kompisar också: "Nyttja tiden, den tiden som vi är här". "

(citad Debbie)

Mounas berättelse knyter an till Debbies uppfattning om att kvinnor i Sverige har andra möjligheter än i hemlandet. Mouna konstaterar med både sorg och glädje att det råder fundamentala skillnader mellan att vara kvinna i Sverige och att leva som kvinna i hemlandet. Mouna berättar hur hennes familj begränsade hennes handlingsutrymme, trots att hon var vuxen. De friheter som berövades henne i hemlandet, är de friheter som hon önskar erövra i Sverige. Hennes mål är att leva ett fritt liv där hon får bestämma själv och där den vardagliga friheten inte begränsas. Mouna blir ledsen och sorgen när vi samtalar om detta:

"Självklart, självklart känns det som om vi inte hade rättigheter, inga friheter. Det kändes att vi hade inget liv! I våra länder, i vårt land har mannen makten. Man slår, man säger fula ord och kvinnan säger inte tillbaks eller gör inte tillbaks. Om kvinnan skiljer sig där hon kan inte leva längre."

(citad Mouna)

Roagh har i sin berättelse beskrivit skillnader beträffande vad som är möjligt utifrån kvinnorollen i hemlandet respektive i Sverige. Hon uppger att hon som fränskild kvinna i Sverige har möjlighet

att träffa en ny man, men att hon känner sig osäker på hur man förhåller sig till en manlig vän. Vad kallar man honom? Följande är ett utdrag från intervjun med Roagh som illustrerar hennes föreställningar om relationer mellan män och kvinnor i Europa innan hon kom till Sverige:

IP - Jag vet inte om Sverige utan om alla europeiska länder, man tänker, vad säger man? Det är allt! Det är roligt och det är jämlikhet mellan man och kvinnor. Det är många, många drömmar som vi tänkte, speciellt att man känner trygghet. Vi tänkte att, inte jag, alla kvinnor, alla tjejer och killar som bor i östra länder, de tycker att Europa är motsatsen till helvetet, vad heter det?

I - Himmel, eller vad sa du, motsatsen till?

IP - Helvete, inte helvete?

I - Himmel och helvete brukar man säga.

IP - Himmel....

I - Ja, paradiset.

IP - Ja, Paradis! (gemensamt skratt med I) Ja, att det är paradiset på ett ord (skratt). Till exempel killar säger att man tjänar pengar, man kan älska kvinnor, man kan göra sex (skratt), man kan gifta sig som man vill, man kan jobba, det finns hemlighet mellan man och kvinnor. Men för mig när jag kom hit, det [var/ea] inte så (skratt). Nej.

(utdrag ur intervjun med Roagh)

Roagh berättar att det inte är tillåtet att umgås över könsgränser utanför äktenskapet i hennes hemland. Hon säger att hon således inte klarar av att till fullo anamma den svenska kvinnorollen, att hon avstår från att inleda en ny relation - trots att kulturen i Sverige tillåter det. Hon säger själv att det är (citater); "dåligt", att hon har bytt liv men att hon ändå inte fullt ut lever det nya.

Avslutande kommentar

Vi har nu fått ta del av personliga episoder ur kvinnornas liv och fått en inblick i vilka processer som kvinnorna genomgår. Vilka slutsatser kan vi då dra från hur kvinnorna relaterar till sin omgivning? Hur kan vi vidare förstå kvinnornas upplevelser av ensamhet i förhållande till deras syn på förutsättningar för integration? Avslutningsvis, hur kan vi förstå vad som har framkommit avseende kvinnornas självbild? Hur ser de egentligen på sig själva som nyinvandrade till Sverige och som kvinna?

6. SAMMANFATTANDE SLUTSATSER & ANALYS

I de föregående kapitlen har vi kunnat följa kvinnornas egna upplevelser av att vara nyanlända i Sverige. Vid en tillbakablick till vad som har framkommit utifrån de båda temana: kvinnorna om sin introduktion och den egna kvinnorollen, vilket handlingsutrymme har egentligen kvinnorna? Har kvinnorna nått något stadium för integration? Den övergripande frågan som avhandlas i det följande är: Vad bidrar kvinnornas livsvillkor i Sverige med, i avseendet av personligt handlingsutrymme och etablering?

Vid en sammantagen betraktelse av kvinnornas berättelser tycker vi oss se några framträdande tendenser och analysdimensioner:

Professionella Sverige – hjälpare eller stjälpare?

I vilken grad bidrar de samhällseliga välfärdsinstitutionerna, det strukturella sammanhanget med att underlätta för kvinnornas etablering i Sverige? Hur upplever kvinnorna den introduktion och samhällseliga insatser de har deltagit i?

Det framstår som om socialbidrag och utbildningsval är de sammanhang där kvinnorna själva upplever att de objektifieras och fråntas den egna valfriheten. Kvinnornas egna upplevelser är att socialbidragstagandet är förenat med en beroendeställning. Att frigöra sig från beroendet framstår härmed som ett ändamål i sig för kvinnorna. Det föreligger som om socialbidraget de facto utgör ett incitament för självförsörjning. Den skam och beroendekänsla som är förenat med socialbidrag enligt kvinnornas upplevelse, utgör en god motivation och uppmuntran till att finna vägar till egen försörjning. Enligt kvinnorna själva är självförsörjning förenat med större handlingsutrymme och en ökad självkänsla. Kvinnorna finner härigenom sina egna tillvägagångssätt för att förändra beroendepositionen: genom att välja studier och uppbära studiemedel istället för socialbidrag, och genom att välja ett yrke med goda chanser att få arbete.

Vid en betraktelse av kvinnornas önskemål om yrkesval framstår många av myndigheternas råd och åtgärder som missriktade. Inter-

vjuerna visar på att kvinnornas önskemål i låg utsträckning har beaktats och att tidigare yrkeserfarenhet inte tillmätts stor betydelse. Ingen av de intervjuade med yrkesbakgrund har uppgett att de har fått sina erfarenheter validerade som exempel. Golbagh får här statuera exempel, vars egna önskemål om yrkesval och yrkesprofilering inte hör sammats tillräckligt:

”Dom hade kommit överens med varandra att skicka mig till kursen och jag visste ingenting om.....!”

(cit. Golbagh)

I vilken utsträckning fångas egentligen kvinnors *egna* yrkesönskemål upp inom det kommunala flyktingmottagandet och i vilken reell grad tillmätts deras tidigare yrkeserfarenheter betydelse blir således frågan. Kan kommuner och andra samhällsliga instanser som möter kvinnor i större utsträckning tillmötesgå dem utifrån deras egna ambitioner och individuella förutsättningar, än vad som verkar vara fallet i denna studie?

Motsägelsefullt nog framstår det som om kvinnorna lämnas av de samhällsliga representanterna vid randen av det viktigaste ur självförsörjningssynpunkt - vid själva ansökningsförfarandet på tröskeln in i förvärsarbete. Här uppstår således en inkonsekvens i myndigheternas agerande: kvinnorna förväntas i detta skede ta självständiga initiativ och visa på egen handlingskraft. Detta står i kontrast med introduktionstiden då kvinnorna främst har varit *mottagare* av insatser och andras råd och stundtals förefaller ha fråntagits den egna initiativförmågan. För kvinnorna utan kontakter i arbetslivet uppstår en vilshenhet i detta skede och det uttalas en önskan att få mer hjälp med det praktiska förfarandet att söka arbete:

”--- Var ska jag söka jobb? Vem ska jag fråga? Vart ska jag gå? Jag tänker på det hela tiden. ”

(cit. Roagh)

Golbagh finner att ingen särskild hänsyn tas till henne - i egenskap av nyanländ - vid ansökan till den yrkesutbildning hon själv önskar gå. Hon påpekar det orimliga i att hon som nyanvandrad förväntas

uppfylla samma antagningsvillkor som alla andra. Frågan som härigenom uppstår är om myndigheter bör bedriva positiv särbehandling – i strävan att uppnå integrationspolitikens mål – för att främja invandrade personer och deras möjligheter att komma in på utbildningar och på arbetsmarknaden.

Flertalet av kvinnorna ger uttryck för en stark upplevelse av ensamhet vid ankomst till kommunerna. De beskriver att de som vuxna och gifta inte är föremål för kommuners integrationssatsningar. Många av kvinnorna har benämnt att de finner det svårt att finna naturliga möten mellan dem själva som invandrade personer och ”svenskar”. Mot bakgrund av att kvinnorna genom migrationen har förlorat en stor del av sitt utvidgade nätverk, framstår det som om den egna kärnfamiljen inte kan fylla alla sociala behov kvinnorna förefaller ha. Vidare är det kvinnornas erfarenhet att det sociala livet i Sverige många gånger organiseras annorlunda än i hemlandet, vilket också ställer krav på att de kan *anpassa sig* till de nya formerna för socialt umgänge i Sverige. Vi har kunnat se i intervjuerna, främst genom Simones berättelse, att ett konsekvent förhållningssätt vad gäller det egna ansvaret och att inte utelämna sig åt andras bedömningar och uppfattningar, kan utgöra *en* strategi för att klara av den nya livssituationen. Detta kan tolkas som ett sätt att hantera den sårbarhet och utsatthet som vi kan se att kvinnorna i studien ger uttryck för. Några av kvinnorna förmedlar att de inte vill vara någon till last:

”Alla har sina problem, man måste springa hela tiden. Man måste springa. Och jag ville inte, hm, bli, hm, besvärlighet för någon.....”

(citat ”Golbagh”)

Med Diaz (1997) teori i tankarna om ett begränsat handlingsutrymme den första tiden i ett nytt land, framstår studiens kvinnor i avseendet av ekonomisk integration och social integration vara i ett initialt skede eller överhuvudtaget ännu inte ha tillträtt dessa stadier. Kvinnorna uttrycker själva svårigheterna med att etablera sociala relationer med svenskar, majoritetsbefolkningen, vilket är problematiskt utifrån den sociala integrationen. Kan flyktingintroduktio-

nen fylla en funktion här genom att underlätta kvinnors tillgång till ett svenskt, socialt nätverk? Hur skulle det kunna se ut?

Kvinnornas målmedvetenhet och egna handlingar är de faktorer som framstår som främjande faktorer för kvinnorna i avseendet av etablering på arbetsmarknaden. Diaz talar här om den egna motivationen till att bli integrerad i mottagarsamhället som en viktig faktor till integration. I detta avseende torde kvinnorna ha goda möjligheter att uppnå full integration framöver – även om vi också kan se att kvinnornas väg till integration framgent även kommer att innehålla besvikelser och svårigheter mot bakgrund av kvinnornas uttalade erfarenheter.

Avslutningsvis med Thomsson i åtanke (2000, 1999) kan vi se att myndigheter ansvariga för integrations- och introduktionsåtgärder, i större utsträckning hade kunnat bistå kvinnorna mot bakgrund av deras erfarenheter. Thomsson talar om 'antagna behov' hos invandrar kvinnor och om den stereotypa föreställningen om att invandrade kvinnor vill arbeta inom vården (a.a., 2001). Av studiens fem kvinnor har tre av dem antingen utbildat sig inom vårdsektorn eller kommer att utbilda sig. Som tidigare framkommit är ett yrke med god tillgång till arbete en möjlighet för kvinnorna att bli självförsörjande - vilket uppfyller vad introduktionsåtgärderna syftar till och ger ett ökat handlingsutrymme för de enskilda kvinnorna. Detta borde dock inte föranleda eller rättfärdiga för myndigheterna att hämma kvinnors egna yrkesdrömmar och ambitioner om högre studier, exempelvis inom vårdrelaterade yrken vilket förefaller vara Roaghs och Golbaghs erfarenheter.

Erövrandet av autonomi

Trots kvinnornas till synes begränsade handlingsutrymme så som Diaz beskriver det (1997), framstår det som om kvinnorna i sin nya situation i Sverige söker sig till nya marker. Samtliga kvinnor har i något avseende erövrat en ny form av autonomi - vid en jämförelse av den de hade i sina hemländer i egenskap av och i rollen som kvinna.

Kvinnorna är samstämmiga i att deras kvinnoroll i Sverige innebär ökat ansvar och ökat självförtroende.

”-- jag kunde få mera självförtroende, faktiskt, än förut i mitt land. Jag var som ett barn i mitt land, men nu som en vuxen, faktiskt, jag måste säga tack till Sverige!”

(citad Debbie)

Haavind (1992) talar om att kvinnor bygger upp en *reflekterande föreställning* om vem hon är, kan vara och vill vara i egenskap av kvinna och att det sker genom egna handlingar och i mötet med omvärlden. Haavind (a.a.) menar vidare att en förståelse av den enskildes subjektiva upplevelse och förståelse av relevanta sociala och kulturella villkor, är en förutsättning för att förstå individens förhållningssätt till den aktuella könsordningen. Om vi applicerar resonemanget på den här aktuella studien torde kvinnornas introduktionstid vara ett av dessa villkor, hur kvinnorna uppfattar och tolkar jämlikhet mellan könen i Sverige ett andra villkor och slutligen kvinnornas personliga erfarenheter av att vara kvinna i Sverige ett tredje villkor. Vi drar härigenom slutsatsen att kvinnorna ser många möjligheter med att vara kvinna i Sverige. Av vad som har framkommit önskar kvinnorna även *ta del av* de friheter och jämlikheter som de upplever råder i Sverige. Debbie uttrycker det med att hon vill leva som andra gör - trots att hon inte är svensk.

”Men här man gör allt själv, -- Varför gör jag inte det? Jag är inte en svensk faktiskt, jag blir inte som en svensk också. Men jag ska bara försöka leva som dom”.

(citad Debbie)

Kvinnorna gör ansatser för att förverkliga sig själva med de medel som står dem till buds. Studier och arbete framstår enligt kvinnorna som nycklar till frihet och de främsta medlen för att nå ett självförverkligande. En viktig iakttagelse är att kvinnorna upplever att de får tillgång och tillträde till dessa friheter och jämlikheter i Sverige genom de *egna handlingarna*. Vi kan även se att det finns begränsningar för kvinnornas handlings- och valfrihet som innefattar högst existentiella dimensioner. Roagh talar om att livet som fränskild i Sverige ger möjligheter att etablera en ny relation, men att hon trots den nya friheten avstår från att praktisera den på grund av de normer och värderingar hon bär med sig från hemlandet.

Av vad som framkommit definierar sig kvinnorna i samspel med sin omgivning i likhet med vad Haavind (1992) och Moi (1997) gör gällande, både utifrån sin situation som nyanländ och i egenkap av kvinna. Omgivningen är således en viktig referensram. I interaktion med den kan vi se att kvinnorna formulerar sina egna ambitioner och framtidsutsikter och söker sin nya kvinnoroll. Det framkommer vidare att detta inte sker utan att relationen till omgivningen påverkas. För några kvinnor har det inneburit en förändrad rollfördelning mellan makarna, för andra att relationen till landsmaninnor i hemlandet eller i Sverige har förändrats i takt med att de själva formulerar sina önskemål om livet i Sverige. För några av kvinnorna har det lett till ett avståndstagande från bekantskapskretsen, när de egna ambitionerna skiljer sig för mycket från omgivningens värderingar.

Migration som potentiellt förändringsverktyg

Haavind talar om större samhällsförändringar som incitament för förändrade betydelser av kön (1992). Hon talar om detta som 'rörelser' som har en inverkan på den enskildes könsidentitet. Genom migrationen och flytten till Sverige får kvinnorna antas ha varit med om en omvälvande samhällsförändring enligt Haavinds sätt att se det. Majoriteten av de intervjuade kvinnorna förefaller ha lämnat kulturer med mansdominans och könssegregering, för att i Sverige mötas av ett samhälle med uttalade ideal om könsintegration och jämställdhet.

Vid en betraktelse av Diaz tankar om integration med bibehållen kulturell identitet (enligt Poopola, 2002), föreligger det som om kvinnorna i enlighet med vad Poopola (a.a.) och Haavind (1992) gör gällande, har förvärvat nya värderingar i avseendet av den egna kvinnorollen, som skiljer sig från dem som rådde i hemlandet och att kvinnorna i viss omfattning lever efter dessa.

" -- man kommer och ser ett helt annorlunda liv. Nej, mannen och kvinnan dom går tillsammans. Dom måste kämpa tillsammans också -- det kommer en stor förändring, som man måste vara färdig att acceptera --."

(citat Golbagh)

Kvinnorna förefaller vara mottagliga för andra innebörder av att vara kvinna. De gör härmed ett avsteg från den kvinnoroll de levde i sina hemländer och från vad som *förväntades* av dem i egenskap av kvinna. Detta leder oss till slutsatsen att studiens kvinnor i någon mening är *assimilerade* utifrån Diaz resonemang om integration (1997). Utifrån hur Popoola belyser Diaz integrationsteori (2002), är kvinnorna däremot *integrerade* i någon mån då de är mottagliga för nya intryck och för de sociala – och kulturella villkoren som råder i Sverige (jämför Haavind), vilket kan tolkas som ett uttryck för deltagande i det nya majoritetssamhället.

I sammanhanget är det intressant att dra paralleller till Thomssons förhållningssätt vad gäller kvinnor som invandrat. Thomsson (2001, 1999) gör gällande att de samhälleliga instanser som möter flykting- och invandrade kvinnor, *bör* profilera sig mot att hjälpa kvinnor med att formulera sina egna behov och att bistå dem med att ställa krav för att kunna förändra sin egen livssituation.²⁴ Utifrån detta kan vi tolka som att förändringar vad gäller kvinnors tillgång till autonomi och självbestämmande i det nya landet, de facto *förutsätter* en viss grad av assimilation.

De intervjuade kvinnorna aktualiserar Integrationsverkets frågeställning om integrationspolitiken bör inbegripa påverkan av kulturella könsroller och familjetraditioner (2005a). Integrationsverkets erfarenhet är att det ofta finns en uttalad förståelse och acceptans hos de ansvariga för integrations- och introduktionsinsatser för att kvinnor inte arbetar utanför hemmet, *om* traditionella könsrollsmönster inte tillåter detta (a.a.). Vad händer då med de kvinnor som har svårigheter att ge uttryck för sina egna ambitioner - till skillnad från studiens kvinnor? Leder kvinnors tystnad i introduktionssammanhang till att de ofrivilligt fräntas möjligheten att dela på försörjningsansvaret och härigenom fräntas en utvecklingspotential i avseendet av självbestämmande, jämlikhet och makt?

---

²⁴ Detta resonemang bottnar i Thomssons antagande att det råder andra normer för kvinnors sociala och kulturella deltagande i det offentliga livet i migrantländerna. Vidare utifrån antagandet att invandrade kvinnor är underordnade i sin familjesituation och/eller i det nya samhället utifrån deras kön och att de i egenskap av invandrare tillhör en underordnad grupp i majoritetssamhället (se 2005,2001,2000,1999).

Existentiell ensamhet

Kvinnorna ger oss en inblick i att de ställs inför liknande frågor och situationer som många kvinnor med ambitioner om yrkesliv ställs inför: försakelser och omprioriteringar, dubbelarbete och ett uppskjutande av familjebildning. Den nya situationen med att vara nyanländ i Sverige ställer utöver detta krav på att kvinnorna ska kunna genomgå situationer som för dem är *förstagångserfarenheter*, med ett litet eller obefintligt nätverk som stöd som följd av migrationen. Många av kvinnorna har inga etablerade sociala kontakter i Sverige och uppger att det är svårt att finna naturliga möten mellan dem själva och majoritetsbefolkningen. Av vad som framkommit genomgår kvinnorna även en process där de *omdefinierar sig själva* i förhållande till både sin perifera och nära omgivning. Slutligen framstår kvinnornas *egna strategier* och *de egna drivkrafterna* som de avgörande faktorerna för framgång ur etableringssynpunkt – medan de samhälleliga instanserna och dess insatser inte förefaller ha en framträdande roll för etablering och integration enligt kvinnornas egna beskrivningar.

Vid en närmare återblick på kvinnornas berättelser drar vi slutsatsen att studiens kvinnor erfar en ensamhet av existentiell karaktär - där de i stora avseenden och mått är utelämnade åt sig själva. Kan således flyktingmottagningarna erbjuda ett socialt forum för kvinnor att mötas – utifrån en ny livssituation? Kvinnornas uppenbara behov av spegling och reflektion i andra kvinnor och personer som delar deras erfarenhet av att vara nyanländ i Sverige, är ett annat incitament för att etablera kvinnogrupper – där erfarenhetsutbyten mellan invandrade kvinnor får stå i fokus. Grupperna skulle kunna syfta till att i varandra söka de goda exemplen och få uppmuntran i de personliga strävandena om livet framgent i Sverige. Detta skulle kunna utgöra en möjlighet för kvinnor att själva få vara med och formulera vad de önskar få ut av introduktionen och de samhälleliga resurserna.

Slutdiskussion

Denna rapport har syftat till att undersöka hur kvinnor själva beskriver sin väg in i det svenska samhället och att söka kvinnors egna perspektiv på den första tiden i Sverige. Studien är ett försök

att få ökad förståelse om de förutsättningar som råder för etablering och integration i Sverige för specifikt kvinnor, med utgångspunkt i de intervjuade kvinnornas erfarenheter.

Kvinnornas liv i Sverige har å ena sidan präglats av egna initiativ och ställningstaganden och ett erövrande av autonomi, å andra sidan av anpassning och av en beroendeställning som är förenat med den samhälleliga introduktionen. Slutsatsen vi sammanfattningsvis kan dra är att studiens kvinnor utmanar den offermentalitet som Thomsson (2000) och Ålund (1988) beskriver råder om invandrade kvinnor, som oavsiktligt bidragit till att fokusera på eländesbeskrivningar i intentionen att synliggöra förtryck. Studiens kvinnor ställer krav och formulerar sina visioner och önskemål i förhållande till sin omgivning. Kvinnorna i studien har visat att de är villiga att investera för att uppnå sina ambitioner om det ”goda livet i Sverige”, många gånger med motivationen att erbjuda sina barn en god framtid. Med studiens kvinnor som exempel finns det goda förutsättningar för invandrade kvinnor att nå framgång i Sverige, om de samhälleliga instanserna ser deras potential och fångar upp kvinnornas egna ambitioner. Kvinnornas medvetenhet om vilka möjligheter som står dem till buds i Sverige och deras önskan att erövra mer frihet, ställer således krav på flyktingmottagningar att möta upp kvinnorna i deras förändringspotential. Vidare att flyktingmottagningar kan frångå den i många studier bekräftade föreställningen att invandrade kvinnor på grund av könsrollsmönster är förhindrade från att arbeta (Integrationsverket 2004, 2005a).

I vilken grad möter så flyktingmottagningar generellt upp kvinnor i sina egna önskemål och resurser? Hur gör man vidare med kvinnor som inte förmår arbeta - vars nya förväntade roll som försörjare, parallellt med åtagandet att ansvara för hem och uppfostran av barn, känns obekant och främmande utifrån andra könsrollsmönster och traditioner än dem i Sverige?²⁵

---

²⁵ Integrationsverket belyser komplexiteten i frågan om invandrades möte med svensk kultur i rapporten *Vilka är annorlunda?* (Integrationsverket 2005b). Rapporten belyser invandrade personers anpassning till majoritetens kultur och normer utifrån ett antropologiskt perspektiv.

Denna fråga är aktuell att diskutera vidare.

Samtidigt som sista handen läggs vid detta arbete kommer Rädde Barnens rapport om barns ekonomiska utsatthet (2006). Där visas att det finns klara samband mellan invandrade barnfamiljers etablering i Sverige och ökad risk för ekonomisk utsatthet, framförallt i familjer med ensamstående mödrar. Det leder oss till frågan om flyktingmottagningens insatser kan utformas så att de förebygger en marginalisering av nyanländas barn.

REFERENSFÖRTECKNING

Darvishpour, M. (2003). *Invandrarkvinnor som bryter mönster. Hur maktförskjutningen inom iranska familjer i Sverige påverkar relationen*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

DeLaet, D L. (1999). The invisibility of Women in Scholarship on International Migration. I: Kelson, G A. & DeLaet, D L. *Gender and Immigration*. Basingstoke : Macmillan

de los Reyes, P. & Molina, I. & Mulinari, D. (Red) (2005). *Maktens (o)lika förklädnader. Kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige. En festskrift till Woukko Knocke*. Stockholm: Atlas

de los Reyes, P. (2005). Det problematiska systerskapet. Om svenskhet och invandrarskap inom svensk genushistorisk forskning. I: de los Reyes, P. & Molina, I. & Mulinari, D. (Red) *Maktens (o)lika förklädnader. Kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige. En festskrift till Woukko Knocke*. Stockholm: Atlas

Diaz, J A. (1997). *Primärintegration och bidragsberoende: studie av integration och tidigt bidragsberoende inom det kommunala flyktningmottagandet*. Norrköping : Statens invandrarverk.

Eliasson-Lappalainen, R. (1995). *Forskningsetik och perspektival*. Lund: Studentlitteratur.

FoU Nordväst (2004). *Flyktingar i Nordväst*. Rapport 2004:2. Stockholm: FoU-Nordväst

Grønlien -Zetterqvist, K. (2002). *Att vara kroppssubjekt. Ett fenomenologiskt bidrag till feministisk teori och religionsfilosofi*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

Haavind, H. (1992). *Vi måste söka efter könets förändrade betydelse*. Ingår i: *Kvinnovetenskaplig Tidskrift* 1992:3 s. 16-33.

Integrationsverket (2003). *Rapport integration 2002*. Norrköping: Integrationsverket

Integrationsverket (2004). *Integration – var god dröj. Utvärdering av kommunernas introduktionsverksamhet*. Integrationsverkets rapportserie 2004:01. Malmö: Integrationsverket

Integrationsverket (2005a). *Introduktion för nyanlända invandrare – enkätundersökning 2004*. Integrationsverkets rapportserie 2005:01. Malmö: Integrationsverket

Integrationsverket (2005b). *Vilka är annorlunda? Om invandrades möte med svensk kultur*. Integrationsverkets rapportserie 2005:03. Malmö: Integrationsverket

Kelson, G A. & DeLaet, D L. (1999). *Gender and Immigration*. Basingstoke : Macmillan.

Moi, T. (1997). *Vad är en kvinna? Kön och genus i en feministisk teori*. Ingår i: Res Publica, Östlings bokförlag Symposions teoretiska och litterära tidsskrift 1-2 s. 71-158.

Popoola, M. (2002). *Integration, en samtidsspeglning : en översikt*. Stockholm: Svenska kommunförbundet.

Rädda Barnen (2006). *Skilda Uppväxtvillkor. En studie av ekonomisk utsatthet bland barn till ensamstående ur ett storstadsperspektiv*. Stockholm: Rädda Barnen

Sohlberg, P. & Sohlberg, B. (2002). *Kunskapens former: vetenskapsteori och forskningsmetod*. Stockholm: Liber

Soydan, H. , Jergeby, U., Olsson, E. & Harms- Ringdahl, M. (1999). *Socialt arbete med etniska minoriteter. En litteraturöversikt*. Stockholm: Liber

Thomsson, H. (1999). *Integration, vila eller lärande? : en rapport om kvinnocentra i Sverige*. Stockholm: Stockholms universitet, Psykologiska institutionen.

Thomsson, H. (2000). *Vem ska hjälpa vem? : en kritisk analys av arbetsmarknadspolitiska insatser riktade till kvinnor med invand-*

rarbakgrund. Rapport 2000:9. Uppsala: Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering.

Thomsson, H. (2001). *Ofarliga kvinnomöten*. Ingår i: I & M : invandrare & minoriteter 2001: 2 s. 5-8

Thomsson, H. (2002). *Reflexiva intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Thomsson, H. (2005). Feministiskt integrationsarbete – eller vem ska definiera vems behov? I: de los Reyes, P. & Molina, I. & Mullinari, D. (Red) *Maktens (o)lika förklädnader. Kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige. En festskrift till Woukko Knocke*. Stockholm: Atlas

Ålund, A. (1988). *Invandrarkvinnor och problemideologier – Om möjligheten och begränsningar i den privata och den offentliga sfären*. Ingår i: Sociologisk forskning 1988:1 s. 32-46

ANNAN LITTERATUR

Högskoleverket (2004). *Komma till sin rätt. Om invandrade akademikers väg till kvalificerade arbeten: hinder och öppningar*. Högskoleverkets rapportserie 2004:37 R

Jemteborn, J. (2005) "Å stå på sig, på egna ben". *En fallstudie om en flicka i en hederskultur och hennes motstånd mot att inordna sig efter släktens krav*. Rapport i socialt arbete nr 116 - 2005. Stockholm: Stockholms universitet, Institutionen för socialt arbete.

Kamali, M. (2002). *Kulturkompetens i socialt arbete. Om socialarbetarens och klientens kulturella bakgrund*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.

Thomsson, H. (1998a). *En fråga om underordning: en analys av möjligheter till välbefinnande hos kvinnor med utländsk bakgrund*. Stockholm: Stockholms universitet, Psykologiska institutionen.

Thomsson, H. (1998b). "Svensk-turkiska" kvinnor i mötet med svenskt arbetsliv: berättelser om oberoende, tryggheten och språket. Ingår i: Arbetsmarknads- och arbetsliv 1998:4.

Ålund, A. (2002). Sociala problem i kulturell förklädning. I: Meeuwis, A. & Swärd, H. *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur och kultur.

Bilaga: Presentationsbrev till intervjupersoner

Forsknings- och utvecklingsenheten
för socialtjänstens individ- och familjeomsorg
i Stockholm Nordväst

- Flyktingkvinnor i Nordväst-

*Önskar Du dela med Dig av Dina erfarenheter av
att vara "ny" kvinna i Sverige?*

*Vill Du bidra till ett förbättrat flyktingmottagande
för andra kvinnor?*

Vi önskar komma i kontakt med kvinnor som har invandrat/imigrerat till Sverige och genomgått det kommunala introduktionsprogrammet för *intervjuer i forskningssyfte*.

FoU Nordväst är en forsknings- och utvecklingsenhet som "ägs" av åtta kommuner: Ekerö, Järfälla, Sigtuna, Sollentuna, Solna stad, Sundbybergs stad, Upplands Bro och Upplands Väsby. FoU Nordvästs uppdrag är att stödja kommunerna i det praktiska, sociala arbetet via forsknings- och utvecklingsinsatser.

Vårt utvecklingsprojekt "Flyktingkvinnor i Nordväst" handlar kortfattat om att *skapa bättre förutsättningar för kommunernas flyktingmottagande för just kvinnor*. Ett viktigt led i detta utvecklingsarbete är att söka invandrar- och flyktingkvinnors egna perspektiv, berättelser och beskrivningar av livet i Sverige, om integration och visioner och önskemål på framtiden.

I projektet ställer vi oss frågan:

- *Vad är goda exempel på introduktion utifrån invandrade kvinnors egna perspektiv?*

Vi önskar ta del av Dina erfarenheter av att vara kvinna och nyanländ i Sverige idag.

Det vore oerhört spännande och lärorikt att få lyssna till just Din berättelse om vägen in i det svenska samhället, om vad som är viktigt i Ditt liv och Dina personliga erfarenheter av kommunala introduktionsinsatser.

Vi tror att Din berättelse kan bidra med viktig kunskap till kommunernas flyktingmottagningar.

Genomförandet av intervjun

Vi önskar genomföra intervjuerna under hösten. Vi överlåter till Dig att välja plats för intervjun. Intervjun kommer att genomföras av undertecknad projektledare, Camilla Gustavsson. Du garanteras anonymitet, vi kommer inte att använda några personuppgifter eftersom det är Din berättelse och Dina erfarenheter som är intressanta och centrala för intervjun. Du kommer att få läsa intervjun när den är skriven i skrift för att ge Ditt godkännande.

Ditt deltagande är frivilligt och Du kan när som helst välja att avstå, avbryta och be att få utgå ur undersökningen.

Vänliga hälsningar

Camilla Gustavsson

Projektledare/forskningsassistent

FoU Nordväst

Tingsvägen 17 B

191 86 Sollentuna

tel: 08-625 17 60

e-post: camilla.gustavsson@sollentuna.se

Tidigare utgivna FoU-rapporter

Forskningsrapport nr 2003:1	”Hellre brödlös än rådlös” - Ekonomisk rådgivning som metod i socialt arbete
FoU-Rapport 2002:2	Vad är verksamt i handledning? - en kvalitativ undersökning
FoU-Rapport 2003:1	”Vi har ju ändå barn ihop...” - separerade pappors röster om svårigheter med gemensamt föräldraskap
FoU-Rapport 2003:2	Familjeliv som yrkesliv - en enkätstudie av familjehemmen i Solna stad
FoU-Rapport 2004:1	En inblick i familjens vardag? Om intensiva barnavårdsutredningar
FoU-Rapport 2004:2	Flyktingar i Nordväst
FoU-Rapport 2004:3	Adrian -Arbete med unga vuxna missbrukare i öppenvård
FoU-Rapport 2005:1	Händelser i det tysta - utvärdering av en öppenvårdsverksamhet för missbrukare
FoU-Forskningsrapport 2006:1	Med andra ögon -brukarens syn på familjebehandling
FoU-Forskningsrapport 2006:2	Marte Meo en hållbar intervention?
FoU-Forskningsrapport 2006:3	Tid för arbete En tidsgeografisk studie av socialsekreterares arbete med barnavårdsutredningar
FoU-Forskningsrapport 2006:4	I skuggan av Fadime och socialsekreterares arbete med hedersvåld
FoU-Rapport 2006:3	Små barn i familjehem och deras läsvanor